

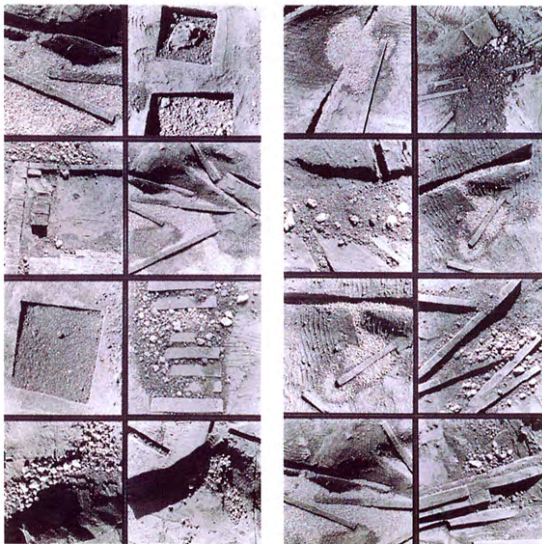
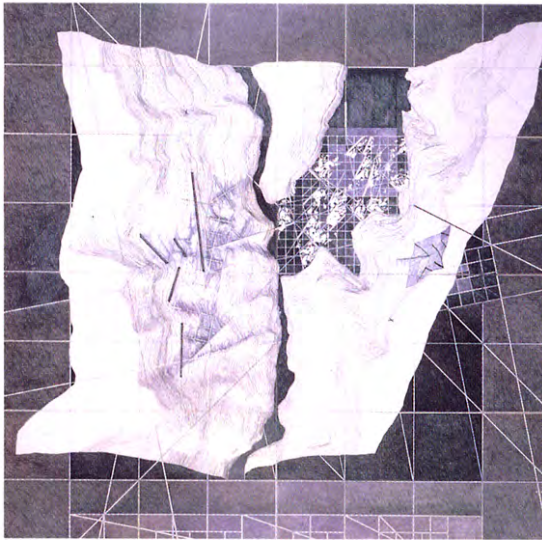
HET LANDSCHAP / THE LANDSCAPE

Vier Internationale Landschaftsentwerpers . Four International Landscape Designers

HARGREAVES ASSOCIATES . DESVIGNE & DALNOKY . WEST 8 LANDSCAPE ARCHITECTS . LAPEÑA & TORRES

MICHEL DESVIGNE &
CHRISTINE DALNOKY

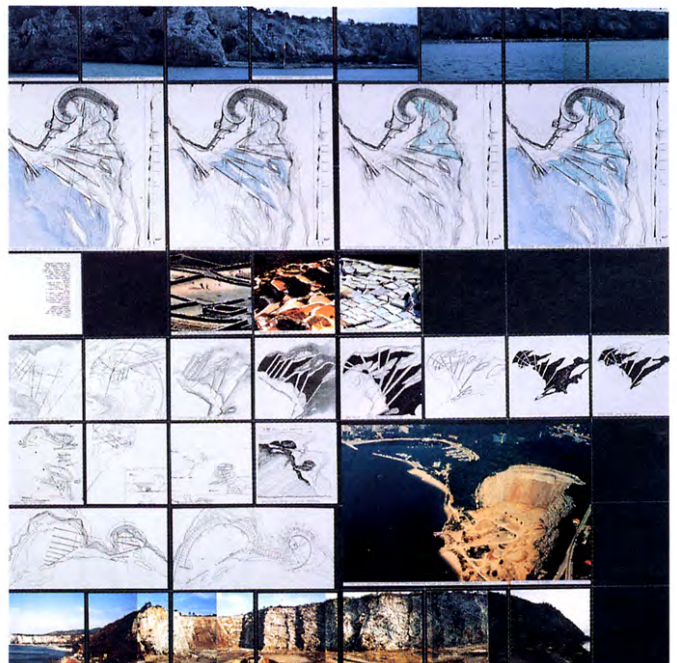
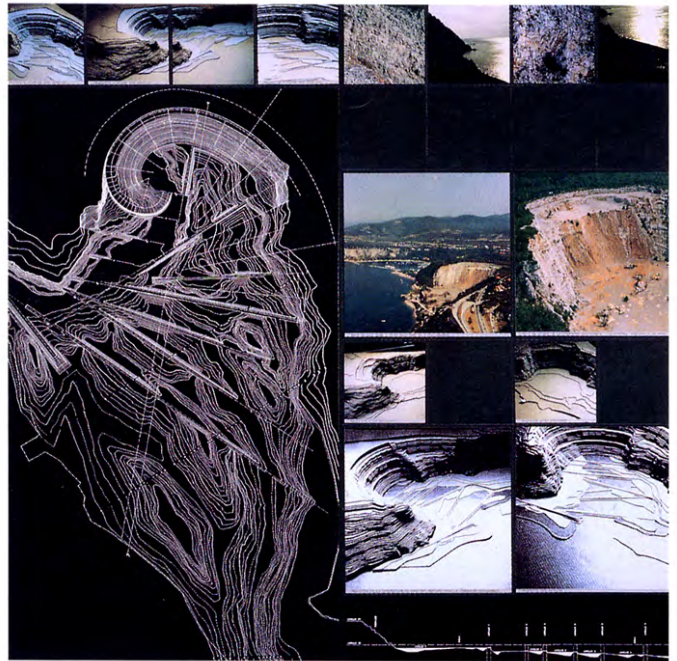
jardin élémentaire, axonometric
 elementary garden, axonometric view



jardin élémentaire, expérimentele maquettes
 elementary garden, experimental models

inrichting baai van Sistiana, Italië
 arrangement of Bay of Sistiana, Italy

de aangelegde en opeenvolgende vijvers lopen vol naargelang de getijden
 van de Adriatische Zee
 the successive artificial lakes fill according to the tides on the Adriatic Sea



afhankelijk van de getijden verandert de tuin elk uur van de dag
 the garden changes from hour to hour, depending on the tides

Tuinen, plaatsen voor experimenten en prototypen

Landschapsbeheer: landschapsarchitecten zijn 'marginalen

Het is zeer triviaal erop te wijzen dat het Europese landschap in de laatste dertig jaar sterker is veranderd dan in alle voorgaande historische periodes samen. Het is even banaal erop te wijzen dat dit fenomeen vandaag in een stroomversnelling is terechtgekomen: het landschap verandert steeds grondiger en steeds sneller. Terecht dromen Europese landschapsarchitecten ervan om zelf de hand te hebben in die veranderingen. Terecht eisen zij het recht op om hun sociale rol te mogen spelen.

Maar paradoxaal genoeg bekleden zij vandaag een zeer marginale positie: wanneer de landschappen in transformatie in kaart worden gebracht, blijkt dat het werk van alle Franse landschapsarchitecten samen jaarlijks een gebied betreft dat 1/80ste beslaat van de platgebrande bossen en 1/1000ste van de geürbaniseerde gebieden aan de rand van de steden. Aan dit tempo zijn 2700 jaar nodig om de braakliggende landbouwgebieden te hertekenen.

Het besef van deze marginaliteit lijkt ons een fundamenteel conceptueel en ethisch uitgangspunt. Onze ingrepen hebben in geen geval een allesomvattende en alleenzalmakende waarde: wij zijn niet de redders, noch de meesters over de toekomst van het landschap.

In zekere zin gelijken wij op een gevelschilder die slechts één pot verf heeft om een gebouw van tien verdiepingen te herschilderen. In een dergelijke situatie zou het hopeloos en belachelijk zijn om het globale werk aan te vatten. Het gaat erom iets anders te doen met die pot verf.

Artistieke marginaliteit

Vermits onze ingrepen marginaal zijn, hebben onze ontwerpen een onthullend effect, werken zij als een katalysator, als kiemen. Zij hebben een artistieke waarde: het zijn ingrepen die de visie die men op het landschap en op zijn evolutie heeft, veranderen. (De pot verf krijgt een bestemming.)

Vrolijke marginaliteit

De reusachtige transformaties van het landschap gebeuren evenzeer met de inzet van spectaculaire middelen als dat zij de schuld zijn van die middelen. Dit heeft tot gevolg dat enkel het ingrijpen al verdacht kan worden en dat hedendaagse landschappen a priori als lelijk worden beschouwd.

Deze landschappen mooi maken, ze letterlijk 'verfraaien' moet niet gebeuren als reactie: wanneer men probeert de verouderde

Gardens, sites for experimentation and prototypes

Regional planning: landscape architects are marginal

It is very much of a commonplace to reflect that the European landscape has evolved more over the last thirty years than during all previous periods of history put together. It is equally commonplace to call attention to the acceleration of this movement in our time: in-depth transformation of the landscape is increasing, as also is the pace of this process. It is therefore legitimate for European landscape architects to aspire to involvement in these revolutionary operations. It is legitimate for them to demand recognition of their role in society.

But the paradox, the stark fact, is that they have been marginalized. When the cartography of the landscapes in course of transformation are mapped for example, we see that on an annual basis the entire body of French landscape architects ply their trade over an area equivalent to one-eightieth of the fire-damaged forests and one-thousandth of the urbanized areas at the approaches to the towns. At this rate, it would need 2700 years to redesign the fallow agricultural land. Awareness of this marginality seems to us to be fundamental to design and ethics. Our activities have no sort of all-embracing or salvational status; we shall neither save nor control the future of the landscape. Our situation may be likened to that of a house-painter who has only one pot of paint to repaint a ten-storey building. In such a situation it would be hopeless and ridiculous to set out to do a complete job. Some other use must be found for this pot of paint.

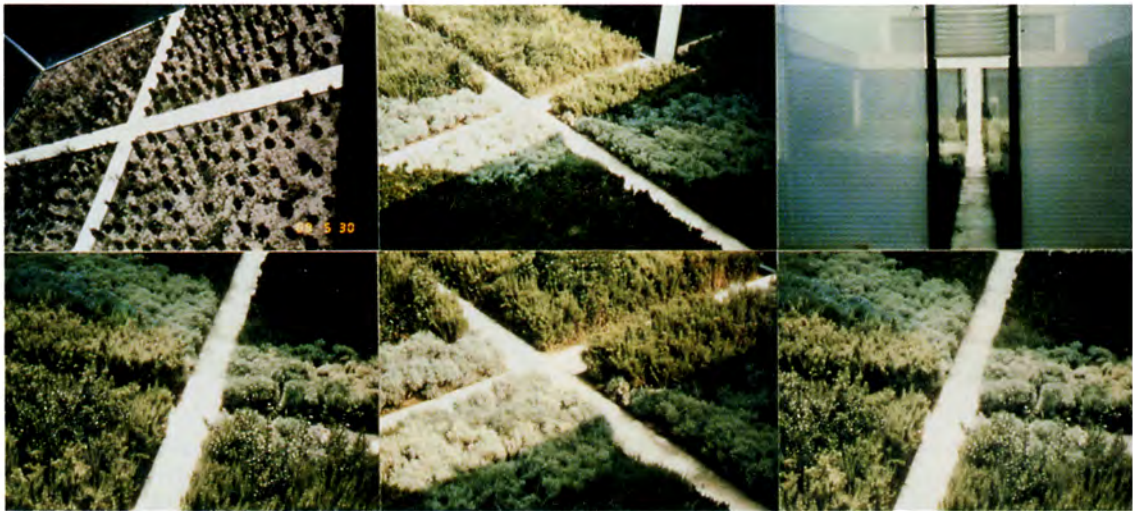
Artistic marginality

Relating as they do to marginal operations, our designs have the effect of eye-openers, catalysts and seeds. Their function is of an artistic character, i.e. that of changing the landscape's aspect and the pattern of its development. (The pot of paint finds a use.)

Joyful marginality

The gigantic area transformations of the landscape are performed with both spectacular technical facilities and the culpability which these involve - so much so that action of any kind is suspect and contemporary landscapes are condemned a priori as unsightly.

binnentuin/courtyard Square des Bouleaux, Paris



patio onderzoekcentrum Olivetti, Naples
patio at the Olivetti research centre in Naples
aanplant van typisch mediterrane maquis
planting of charateristic Mediterranean scrub

structuren van een landschap dat nieuwe bestemmingen krijgt te bewaren, te restaureren, benadrukt dat slechts het schuldgevoel en de discrepantie tussen noodzaak en esthetisch oordeel.

Met onze ontwerpen, die omwille van hun marginaliteit als ongevaarlijk worden beschouwd, kunnen wij de aangename kant van de constructie benadrukken: de landschapsarchitect beleeft een intens plezier aan de transformatie van een landschap. Op de beperkte terreinen waar wij kunnen ingrijpen, komt nu en dan een verzoening tot stand tussen hedendaagse noodzaak en esthetische modellen. Wij spelen met onze landschappen, en het soms expliciete karakter van het spel maakt nieuwe vormen, die overal elders zouden worden afgewezen, legitiem en mooi.

Tuinen zijn de laboratoria van het landschap

De tuin is een onderwerp dat taboe is bij de hedendaagse landschapsarchitecten, en het is waar dat ontwerpen dikwijls leiden tot kneuterigheid. De stereotypen zijn verpletterend en de veronderstelde charme maakt blind. De esthetische veeleisendheid verandert op een eigenaardige manier van register om in te spelen op zuiver decoratieve effecten. Daar waar de scheidslijnen tussen architectuur en burgerlijke decoratie, of tussen hedendaagse creatie en historicistische pastiche duidelijk zijn, blijken de bakens en het onderscheidingsvermogen plots zoek als het over tuinen gaat. Dit onderwerp is dus met een groot wantrouwen omgeven.

Nochtans zijn wij ervan overtuigd dat tuinaanleg steeds een autonome artistieke discipline is geweest en nog steeds kan zijn. De expliciete afwezigheid van een functie - een tuin dient tot niets - en de beperkte afmetingen ervan, maken tuinen voorbestemd tot ingrepen met een esthetische finaliteit.

Wij beschouwen hen als plaatsen die zeer geschikt zijn voor experimenten: gesloten laboratoria waarin een stuk van het landschap wordt geprojecteerd, maar vooral mobiele laboratoria, opgenomen in een landschap en tevens bakens van dit landschap. Deze prototypen zijn de richtpunten, de merktekens die wij in een hedendaags landschap waar we geen vat op hebben, construeren.

De natuur en de hedendaagse tuin

Meer dan een halve eeuw geleden poneerde Paul Klee in zijn 'parabool van de boom' dat de afbeelding die hij van een boom maakte totaal onafhankelijk was van de visuele realiteit van die boom. De kennis over de wortels, over het stromen van de sappen en de groeimechanismen speelden een rol in het werk van Paul Klee.

De kennis die wij hebben van de natuurlijke processen wordt buitengewoon ingewikkeld, en tegelijkertijd toegankelijk voor

The process of making these landscapes beautiful - literally embellishing them - must not be a reaction.

To attempt to restore or preserve the outmoded structures of a landscape while practices are constantly changing is merely to accentuate the culpability and widen the gap which exists between necessities and aesthetic judgment.

Our projects, which are deemed to be inoffensive because of their marginality, enable us to express the joy inherent in the design: transforming the landscape gives landscape architects immense pleasure. Our small tracts of land are in some cases a point of reconciliation between present-day necessity and aesthetic models. We play with our landscapes and the game sometimes assumes an explicit aspect, thus conferring legitimacy and elegance on new forms which meet with opposition everywhere else.

Gardens are the laboratories of the landscape

The garden is a taboo subject for contemporary landscape architects, verging as it often does on the vapid and the mawkish.

The stereotypes are overpowering and the alleged charm garish. Aesthetic requirements are subjected to bizarre changes designed to produce purely decorative effects. Where there is a clear-cut distinction between architecture and bourgeois decoration, or between contemporary creativeness and historicist pastiche, reference points and discernment suddenly seem to be non-existent when it comes to designing gardens.

Hence the subject is surrounded with a considerable amount of distrust.

Even so, it is our conviction that gardens have been and can be an artistic discipline in their own right.

Their lack of a definite function - a garden is of no practical use - and their restricted dimensions stamp them as works serving an aesthetic purpose.

We regard them as appropriate sites for experimentation - self-contained laboratories where a piece of land is selected for a design, but above all mobile laboratories embedded in a landscape and among its landmarks.

These prototypes are the reference points and the marks which we establish in a contemporary landscape over which we have no control.

steeds meer van onze tijdgenoten. Het is alweer triviaal om te verwijzen naar de 'eeuw van de communicatie': wij reizen naar exotische landen.

Er bestaat een ongelooflijke discrepantie tussen deze hedendaagse kennis van de natuur en het onverklaarbare voortbestaan van de stereotypen van de pittoreske tuin. De verouderde opvattingen uit de negentiende eeuw zijn hardnekkig: de natuur kan niet anders dan kronkelig zijn, het water stroomt altijd in watervallen en de aarde welft zich in bespottelijke heuvels.

Maar deze archetypen verwijzen slechts naar zichzelf. Zij hebben niets te maken met de eigenlijke natuur en hun pittoreske modellen zijn verouderd. Die zelfverwijzing leidt naar betekenisverlies. Natuurlijk bestaat de kunst van de tuinaanleg uit meer dan alleen maar het afbeelden van de natuur. Het architecturaal vocabularium en de structuur van de aangelegde plaatsen, ontsnappen vaak aan deze verouderde visie. Nochtans stelt zich het probleem van de manier waarop het vegetaal materiaal gebruikt wordt, dat in extreme gevallen op een conceptuele manier abstract architecturaal volume wordt.

Dit theoretisch vacuüm, tussen het achterhaald pittoreske en het formalisme, vormde de stuwende kracht voor de ontwikkeling van onze manier van werken.

De natuur en onze tuinen

Wij willen de natuur niet nabootsen.

Wij zijn gefascineerd door bepaalde sites die omwille van hun permanente en spectaculaire verandering niet in kaart kunnen worden gebracht: lagunes, delta's, duinen, stranden, ravijnen. De schoonheid van deze landschappen is van mathematische orde: de vorm is de rechtstreekse uitdrukking van een wetmatigheid. Een duin is mooi omdat zij nauw verbonden is met de wetten van de thermodynamica, met de turbulenties van de lucht en de wind. Een poging om deze vormen te reproduceren leidt onvermijdelijk tot een reductie: geïmmobiliseerd, losgekoppeld van hun mechanismen, refereren ze nog slechts aan de zuivere abstractie en gaan ze dood.

De elementaire tuinen

Wij bedenken constructies waarin de elementen worden opgevangen, geminiaturiseerd en verscherpt zodat zij zelf de vormen die wij niet willen imiteren doen ontstaan: muren die worden gebouwd in de bedding van een bergstroom vormen een obstakel voor het slib dat door het water wordt meegevoerd, zodat dit zich vastzet en er een eiland ontstaat waarvan wij wel de plaats op

Nature and contemporary gardens

More than half a century ago, the painter Paul Klee, in his 'parabole de l'arbre', stressed the contrast between his representation of a tree and the tree as actually perceived by the eye. The knowledge of the roots, the flow of sap and the growth mechanisms are features of Paul Klee's oeuvre.

The knowledge of natural mechanisms is becoming extraordinarily complex and at the same time accessible to an increasing number of our contemporaries. In this context too it is banal in the extreme to talk of the 'century of communication'. We are journeying in the realm of exotic landscapes.

It is incredible that there should in this day and age be such a wide gulf between knowledge of nature and the inexplicable survival of picturesque garden stereotypes. The outmoded representations of the 19th century persist: nature is inevitably sinuous, water continues to flow in cascades and the face of the earth is swollen with hills of a derisory aspect.

But these archetypes are merely self-identifying. By no stretch of the imagination can they be said to be evocative of nature and their picturesque models are dated. Such self-identification has the effect of detracting from the meaning of the work.

Garden craft does not, of course, consist solely in the representation of nature, and the architectural vocabulary and the structure of the products are frequently unshackled by these outmoded features. However, a question still hangs over the meaningfulness of the use of planting material, which in extreme cases becomes, from a conceptual standpoint, abstract architectural volume.

It is this theoretical gap, between antiquated picturesque and formalism, which has been the driving force behind our work.

Nature and our gardens

We have no wish to imitate nature.

We are fascinated by some sites whose constant and dramatic restructuring cannot be mapped: lagoons, deltas, dunes, river banks, ravines. The beauty of these landscapes is of a mathematical nature, the form being the direct expression of a law. A dune is beautiful because it is intimately bound up with the laws of thermodynamics, air turbulence and wind. Attempts at reproducing such forms are inevitably simplistic; immobilized, deprived of their mechanisms,

voorhand bepalen, maar de toevallige vorm is natuurlijk.

De wind, aangewakkerd en gekanaliseerd, bepaalt de vorm van de veranderlijke duinen van een tuin die een plaats is geworden waar de elementen worden geënceneerd.

Twee jaar lang, als gasten in de Villa Medici te Rome, werkten wij aan de reeks 'elementaire tuinen': tuinen in bergstromen, tuinen aan de kust, tuinen in de duinen, waarin wij het ontstaan van micro-landschappen enceneren, vertrekkend van erosieprocessen. Wij construeerden een reeks experimentele maquettes waarin de optredende mechanismen werden geminiaturiseerd.

they have no place except in the field of pure abstraction and are consigned to oblivion.

Elementary gardens

We have in mind constructions which, by entrapping the phenomena in question, miniaturizing them and exacerbating them, produce the forms which we do not wish to imitate: walls immersed in the bed of a torrent check the velocity of alluvia transported by the water, which thus deposit and form islands the position of which we can anticipate but the designing of which is naturally an arbitrary process.

The wind, gathering speed and canalized, shapes the ephemeral dunes of a garden which has become a place in which the phenomena are highlighted.

During two years in Rome, where we lodged at the Villa Medici, we developed the range of 'elementary gardens'. These included a torrent garden, a coastal garden and a garden of dunes, where we staged the growth of micro-landscapes, based on erosion processes. A number of experimental mock-ups were constructed, the mechanisms employed being miniaturized.

Aanleg landschap en buitenruimte fabrieksgebouw Thomson
Saint-Quentin-en-Yvelinnes, ontwerp 1991 - uitvoering 1992

Dit project beantwoordde aan een noodzaak en zelfs aan een hoogdringendheid. De opdracht was niet het verfraaien van een site of een gebouw. In zeer korte tijd en met een minimaal budget moest deze site geschikt gemaakt worden om er een fabriek op te bouwen en plaats te bieden aan een duizendtal voertuigen.

Het betrof een terrein van ongeveer twintig hectaren op een winderig plateau met modderige grond, zonder toegangswegen en zonder mogelijkheid tot afwatering van het regenwater. De eerste fase van deze opdracht bestond erin de aanleg van een bouwwerf van verschillende hectaren te doen ontstaan.

Water

Wij ontwierpen een afwateringssysteem analoog aan het systeem dat wordt toegepast in het omliggende landbouwgebied om de toegang van het bouwmaterieel tot dit modderige terrein mogelijk te maken. Nog voor de funderingswerken konden beginnen, legden wij afwateringsgreppels aan. Het afvloeiende water wordt opgevangen in een stuwbecken, vermits de aansluiting op het waterleidingnet van de nieuwe stad pas veel later kan gebeuren. Ter voorbereiding van de optimale inplanting van het nieuwe gebouw worden niveaus berekend, hellingen aangelegd en drempels opgeworpen in functie van de waterdichtheid van de ondergrond. Daarnaast zorgen dit afwateringssysteem én het bekken voor de drainage van de reusachtige parking die deel uitmaakt van het bouwprogramma. Het extreem kleine budget deed ons besluiten om onze middelen niet te 'begraven' in ondergrondse rioleeringen en om het opgevangen water te gebruiken voor de irrigatie van de beplantingen. De parkeerplaatsen werden dus aangelegd als grote 'pannen' aan weerszijden van de greppels, waarvan het water overloopt in een koolwaterstofscheider en daarna in het bekken.

Sporen

Het gebouw van Renzo Piano is modulair geconstrueerd, zodat de fabriek als een mecano verder kan worden uitgebouwd. Het tracé van het landschap zet op een natuurlijke manier het stramien van de constructie verder, als de rails van een rollende brug. Op die manier ontstaat een lineair patroon opgebouwd uit parallelle stroken die de ruimtelijke articulatie van de fabriek, met zijn afwisselend doorzichtige vlakken en ondoorzichtige rechthoeken, verderzet op het omliggende terrein. Afgeschermd door een grote gebogen muur, ontplooiën deze stroken zich als de vingers van een hand en veranderen van karakter naarmate ze zich van het gebouw verwijderen: voortuin, parking, grasveld, woud.

Layout of landscaping and grounds
Thomson factory

Saint-Quentin-en-Yvelinnes,
design 1991 - execution 1992

This project fulfils a need and even a great urgency. The job was not to embellish a site or a building, but to make a site ready to build a factory on and to provide space for about a thousand vehicles, in a very short time and with a minimal budget.

The land area was about twenty hectares, on a muddy, windy plateau with no access roads or rainwater drainage facilities. The first phase of this job consisted in making a plan for a building site of several hectares.

Water

We designed a drainage system similar to that applied in the surrounding agricultural area, in order to provide access for the building materials to this muddy site. We had to construct drainage channels before even the foundation work could be started. The water was run off into a reservoir, since the connection to the water system of the new town would only be possible much later. In the preparation for the optimum construction of the new building, levels were calculated, slopes laid and embankments made, with an eye to the impermeability of the subsoil. In addition to this, the drainage system and the reservoir drain the gigantic car park that is part of the building programme. The extremely limited budget let us to decide not to 'bury' our resources in underground drainage, but to use the water collected for the irrigation of the vegetation. So the parking spaces were laid as large 'pans' on both sides of the channels, from which the water runs over into a hydrocarbon separator and then into the reservoir.

Lines

Renzo Piano's building is a modular construction, so that the factory can be extended like Meccano. The lines of the landscape continue the pattern of the construction, like the rails of a rolling gantry. This produces a linear pattern consisting of parallel strips that continue the factory's spatial articulation, with its alternating transparent areas and opaque rectangles, onto the surrounding land. These strips, screened off by a large curved wall, develop like the fingers of a hand, changing their character according to their distance from the building: front garden, car park, lawn, wood.

Aarde, citadel en kader

Het lage budget verplichtte ons ertoe om de uitgegraven aarde ter plaatse te bewaren. Wij konden de industriële ervan overtuigen om af te zien van de stereotiepe pittoreske tuin. Wij willen immers met deze aarde een soort vestingmuur construeren waardoor een hoge horizontale lijn ontstaat die wordt geritmeerd door de verticale stroken van de tuin. Vanuit het gebouw biedt deze hoge lijn in opeenvolgende kaders uitzicht op de nieuwe stad.

Tijd

Een industrieel complex heeft slechts een levensduur van enkele tientallen jaren, de tijd die juist nodig is om een tuin tot volle wasdom te brengen. De beplantingen zullen dus pas volgroeid zijn als het gebouw zal verdwijnen. Het is daarom niet de bedoeling om te streven naar een optimale toestand, die niet te bereiken is, maar om integendeel de evolutie van dit landschap leesbaar, aanvaardbaar en, naar wij menen, ook mooi te maken. Naar analogie met landbouwgrond zien wij dit landschap als een opeenvolging van identificeerbare toestanden, als een reeks etappes. Het bewerken van het land is niet noodzakelijk mooi op zich, maar de cyclus van ploegen, ontkieming, bloei en oogst maakt een stuk grond aangrijpend.

Langs de greppels worden rijen wilgen geplant die de stabiliteit van het profiel verzekeren en de verdamping tegengaan. Deze lijnen articuleren de oriëntatie van het gebouw op het terrein. Tussen de wilgen staan groepen populieren die het bouwvolume nog sterker benadrukken. Vermits wilgen en populieren snel groeien zal deze beplanting binnen korte tijd een beplantingsvolume vormen, aangepast aan de schaal van het plateau.

Zeer jonge 'edele' boomsoorten worden elk seizoen tussen de populieren geplant. Terwijl zij de eerste vijftien jaar bescheiden blijven, zullen deze opmerkelijke boomsoorten de snelgroeïende boomaanplanting, waarvan nog slechts resten zullen overblijven, overwoekeren. Op lange termijn, na de afbraak van de fabriek, zal de site een park zijn, bebost met 'edele' boomsoorten.

Miniaturisatie

We vonden het noodzakelijk om vlakbij het gebouw aanplantingen te creëren die meer gedetailleerd zijn uitgewerkt, met rijkere texturen en meer conventionele densiteiten. Het construeren van 'windschermen' zou de in volle wasdom zijnde boomaanplantingen in de verdrinking hebben gebracht door ze te overschaduwen. Wij ontwierpen ook een geminiaturiseerde versie van het globale lineaire systeem en experimenteerden ermee als met een schaalmodel in situ.

Rijen dwergbrem vormen de basisstructuur van de beplanting

Earth, citadel and framing

The low budget forced us to keep the excavated soil on site. We were able to persuade the industrialists to abandon the stereotype picturesque garden. We want to build a sort of earthwork with this soil, creating a high horizontal line whose rhythm will be provided by the garden's vertical bands. Looking from the building, this high line offers a view of the new town through successive frames.

Time

An industrial complex only has a lifetime of several decades, precisely the time that a garden needs to reach full maturity. So the plants will only just be fully grown when the building disappears. The aim is therefore not to aspire an optimum state, which cannot be achieved anyway, but to make the evolution of the garden visible, acceptable and also, in our opinion, beautiful. Similarly to agricultural land, we see this landscape as a succession of identifiable situations, a series of steps. The working of the land is not necessarily beautiful in itself, but the cycle of ploughing, germination, flowering and harvest makes an area of land fascinating. Rows of willows are planted alongside the channels to ensure the stability of the banks and to counteract evaporation. These lines articulate the building's orientation on the site. Between the willows there are knots of poplars that emphasize the volume of the building even more. Since willows and poplars grow quickly, these trees will soon form a volume of vegetation suited to the scale of the plateau. Every season very young 'noble' trees are planted among the poplars. While remaining of modest proportions for the first fifteen years, these striking tree species will ultimately overrun the fast-growing trees, of which by then only remnants will be left. In the long term, when the factory has been demolished, the site will become a park, wooded with 'noble' species of trees.

Miniaturization

We considered it essential to create new planted areas near the building, with a more detailed design, richer textures and more conventional densities. The construction of 'windscreens' would have held back the tree plantations in the course of their development by overshadowing them. We also designed a miniature version of the overall linear system and experimented with it as one might with an on-site scale model. The

waartussen geleidelijk 'edele' struiken worden geplant: azalea's, magnolia's, rhododendrons die, naarmate ze groter worden, het brentapijt zullen overwoekeren.

Territorialisatie

Wij maakten dit ontwerp voor een industrieterrein bij een nieuwe stad op een ogenblik dat de context hiervan nog totaal onbekend was. Als eerste te bebouwen perceel van een industriezone die nog niet volledig gedefiniëerd was, bevond dit terrein zich in zekere zin op een abstracte plaats. In tegenstelling tot de gebruikelijke situatie, waar het er om gaat een ontwerp in te passen in reeds bestaande ruimtelijke structuren, kreeg de articulatie van het landschap van deze uitgestrekte industriële zone geleidelijk vorm door opeenvolgende ingrepen. De verantwoordelijken voor ruimtelijke ordening en de directie van de Renault fabrieken legden ons de taak op om een landschap van meer dan 200 hectaren groot aan te leggen. Terwijl we rekening hielden met de industriële vereisten, hebben wij getracht om hetzelfde geografische gamma te reconstrueren dat in vele kleine valleien van het plateau van Saint-Quentin terug te vinden is. Wij creëerden langgerekte boomaanplantingen waarvan lengte en oriëntatie die van de natuurlijke dalwegen oproepen.

Arm landschap

De werkomstandigheden voor dit project waren verre van wat een landschapsarchitect als ideaal beschouwt: abstractie van de context, industriële belangen, klein budget. Die technische beperkingen werken echter ook stimulerend en vorderen authenticiteit. Dit 'arme landschap' onttrekt zich aan elke poging tot decoratieve oplossingen. Elke beslissing heeft een legitieme basis. Volgens ons gaat er een zekere schoonheid van uit, die verwant is met die van het platteland, niet door de formele referentie maar door de metafoor van de cycli en de functies. Tot ons genoegen stellen wij vast dat de industriëlen langzaam maar zeker de klassieke stereotypen over tuinaanleg laten varen en onze ingrepen accepteren en er hun medewerking aan willen verlenen.

basic structure of the planting is provided by rows of dwarf broom between which 'noble' shrubs were planted in stages: azaleas, magnolias and rhododendrons which, as they grow larger, will overrun the broom ground cover.

Territorialisation

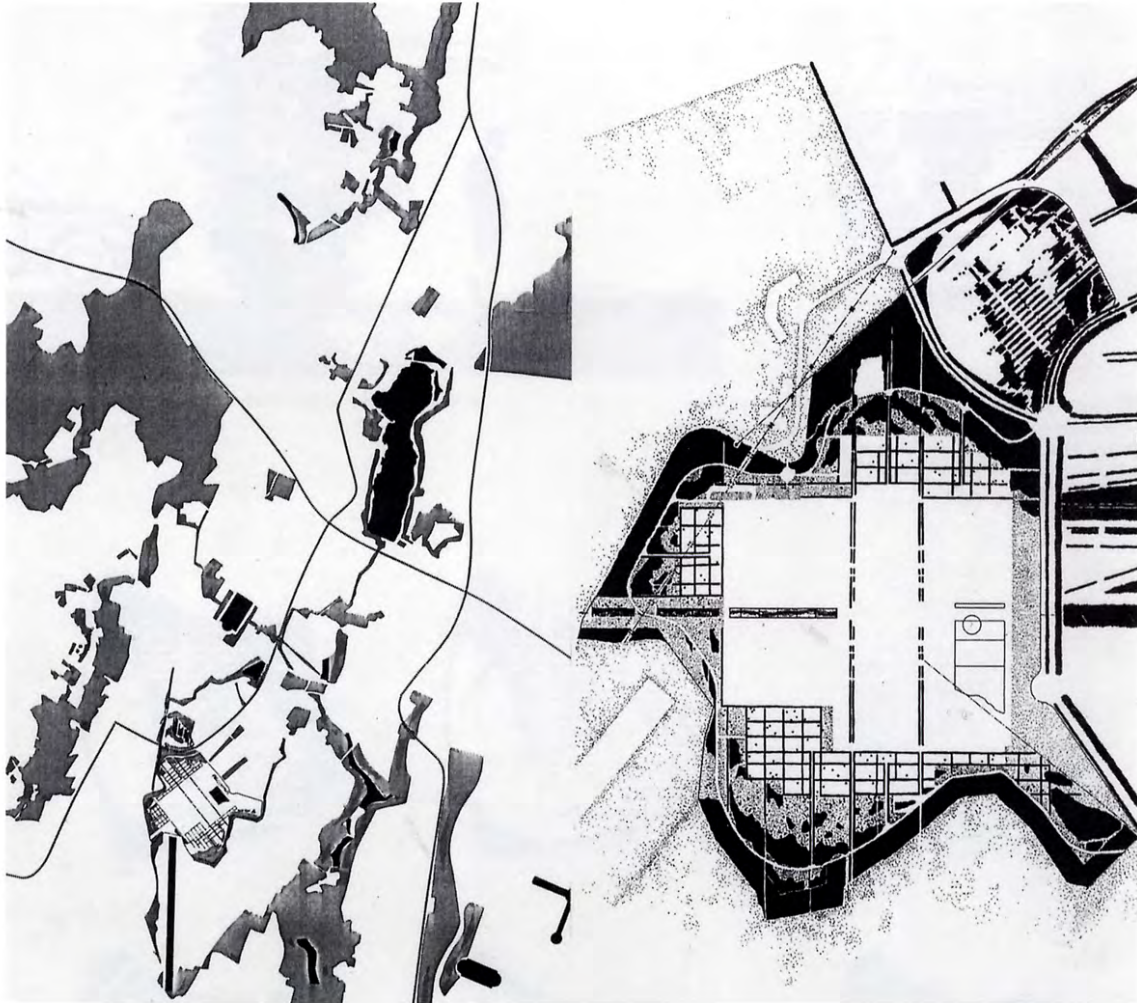
We made this design for an industrial site near a town at a time when its future environmental context was still totally unknown. As the first site to be build upon in an industrial zone that was not yet entirely defined, this land found itself, in a certain sense, in an abstract position. In contrast with the usual situation, where design has to be fitted into existing environmental structures, the articulation of the landscape of this extensive industrial zone gradually took shape by means of successive changes. Those responsible for environmental planning, and the management of the Renault factories gave us the job of laying out a landscape of more than 200 hectares. While taking industrial requirements into account, we tried to reconstruct the same geographical range that can be found in many smaller valleys on the St. Quentin plateau. We created elongated wooded areas whose length and orientation evoke those of the natural thalwegs.

The poor landscape

The working conditions on this project were far from what a landscape architect considers ideal: an abstract context, industrial interests, small budget. These technical limitations also stimulate and promote authenticity, however. This 'poor landscape' draws back from any attempt to seek decorative solutions. Every decision has legitimate basis. According to us it radiates a certain beauty, related to that of the countryside, not by making formal references but by means of the metaphor of the natural cycles and the functions. We are pleased to see that the industrialists are slowly but surely letting go of the classic stereotypes regarding garden design and accepting our operations, even wishing to lend their assistance.

project in zijn territorium: geografische schaal
project situated in its surroundings: geographical scale

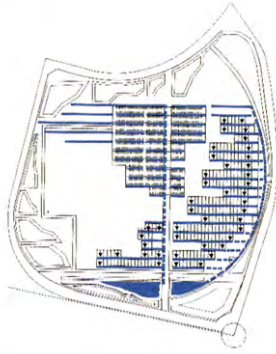
site fabriek Thomson met eronder onderzoekscentrum Renault
Thomson factory site with Renault research centre below



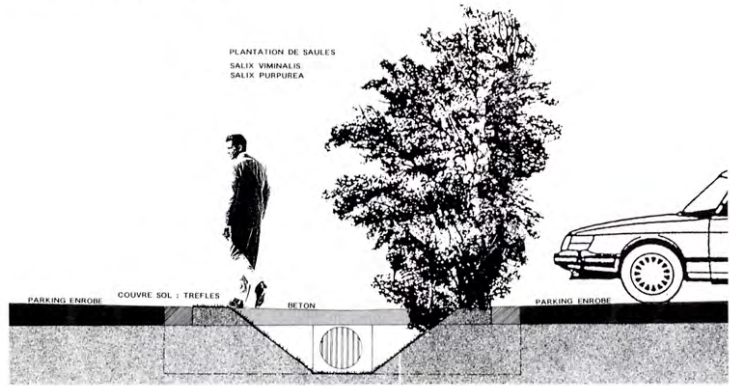
luchtfoto werf
aerial photo of construction site



waterhuishouding en afvloeiing
water management and drainage



doorsnede van de gracht
cross-section of the channel



recuperatie regenwater parking door grachten verbonden met een vijver
rainwater recovery from car park by channels linked to lake

recuperatie water daken door goten verbonden met een vijver
water recovery from roofs by gutters linked to a lake

gracht/channel

wilg/willow

parking/car park



1



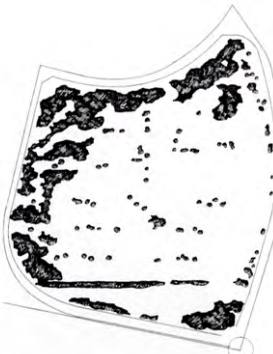
2



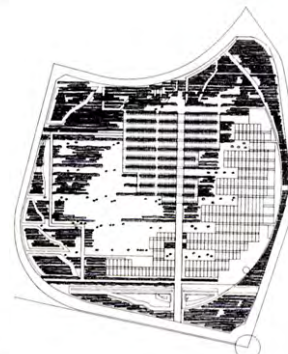
3



4



5



6

landschapsstructuren: evolutie van de tijd
landscape structures: time scheme

- 1 terrein: gebouwen en parkings
site: buildings and car parks
- 2 fase 1 aanleg grachten met wilgen en eerste groepen populieren
stage 1 laying of channels with willows and the first groups of poplars
- 3 fase 2 complementaire groep populieren en aanplanting geïsoleerde jonge coniferen
stage 2 additional groups of poplars and planting of solitary young conifers
- 4 optimale staat fabriekstuin: uitgestrekt veld populieren omgeeft de gebouwen
ideal state of the factory garden: an extended field of poplars surrounds the building
- 5 tuin in volgroeide toestand: coniferen met trage groei gaan over in massa van populieren
garden fully-grown: slow-growing conifers merge into mass of poplars
- 6 aflijning gebouwen in fabriekstuin
marking out of the buildings in the factory garden

de aarde van de site is bewaard en aangelegd als aarden wal
the soil from the site is kept and used for the earthwork



populierenbosjes en weide met klaver
poplar groves and meadow with clover



weide met fruitbomen
meadow with fruit trees



waterbeheersing
water control

graven van vijver en aanleg reliëf in de vorm van aarden wal
digging the lake and laying contours in the form of an earthwork



aanleg parkings en grachten die regenwater opvangen
layout of car parks and rainwater collection channels

Aanleg van de Avenue Pierre Mendès-France

Montpellier, wedstrijdontwerp 1991 - uitvoering 1994

In 1990 kregen wij een eerste opdracht van de stad Montpellier voor de landschappelijke heraanleg van de Mendès-Francelaan. Deze laan, drie kilometer lang, is een van de grote invalswegen van de stad en dus zeer kwetsbaar.

Wij moesten enerzijds rekening houden met de ligging van een weg die de verbinding vormt tussen twee zeer verschillende gebieden - de stedelijke ruimte en, niet ver daar vandaan, het landschap van de Camargue - en anderzijds met zijn communicatieve functie die verbonden is met de handels- en industriële panden die langs de laan zijn gelegen. Tussen deze verschillende elementen moest een esthetische eenheid worden gecreëerd.

Wij stelden het stadsbestuur voor om slechts één soort bomen langs deze weg te planten, namelijk 14.000 pijnbomen. Dit zowel eenvoudige als efficiënte plan heeft het voordeel dat het een eenheid schept in dit gedeelte van de stad, dat het een eigen persoonlijkheid creëert en dat het op een zeer flexibele manier kan worden toegepast. Het betreft immers aanplantingen van bosjes op de open plekken, of integendeel, een systeem van coulissen waarmee men ongewenste perspectieven aan het oog kan onttrekken, terwijl één boomsoort wordt gebruikt die het bijzonder goed doet in deze streek.

Tevreden over dit geslaagde project, heeft de stad ons daarna gevraagd om na te denken over een 'oriënterend landschapsplan' voor de 600 hectaren van Port Marianne, gelegen in het centrum van de stad. De stad vroeg ons een systeem te vinden dat het architecturale landschap zou homogeniseren en orkestreren en de "disharmonie van het landschap zou verzachten".

Het landschapsplan, waarvoor een internationale wedstrijd werd uitgeschreven, is momenteel bij het Plan d'Occupation des Sols (Bijzonder Plan van Aanleg) gevoegd.

Landscape for the Avenue Pierre Mendès-France

*Montpellier, competition 1991
completion 1994*

It was in 1990 that a first commission from the city of Montpellier made us think about landscape planning for the avenue Mendès-France. This avenue, which is three kilometres long, is one of the major entryroads into the city, and represents therefore a very sensitive case.

We had to take two constraints into account: on the one hand, the fact that this is a road linking very different locations: the urban space and, not too far from there, the camargue landscapes, and, on the other hand, its communication function linked to the commercial and industrial premises lining this avenue. An aesthetic unity had to be created between these various elements.

We then came forward with the idea that the city should plant only one sort of tree, i.e. 14,000 umbrella pines. This option, as simple as it is efficient, has the advantage of unifying this part of town, giving it a true personality, and can be applied with great flexibility. What it involves is planting groves on open spaces or, by contrast, a system of successive screens to mask unwanted views, all of this being achieved by using a tree species that is particularly suited to the region.

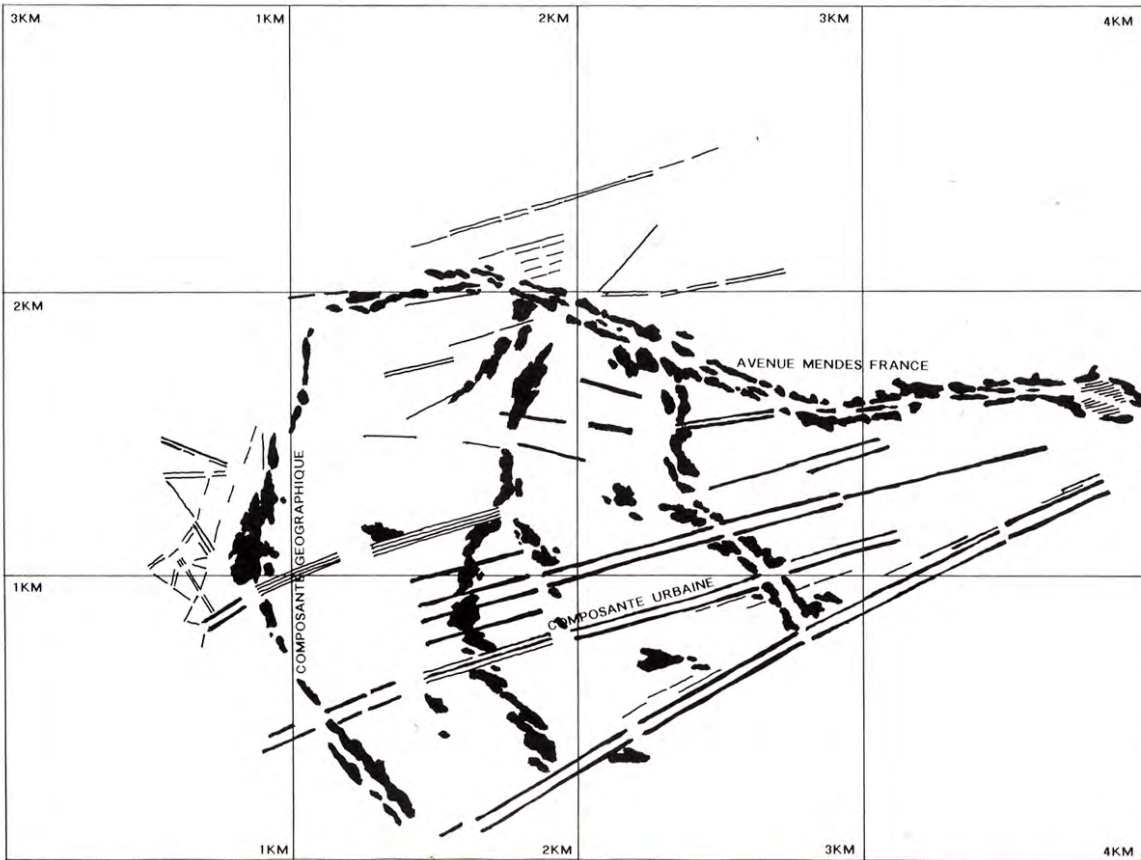
Satisfied with the outcome of this project, the city of Montpellier then asked us to envisage a 'Landscape masterplan' (Plan directeur de paysage) for the 600 hectares of Port Marianne, located in the town centre, so that they would come forward with a system that would homogenize and orchestrate the available architectural objects and 'calm the disharmony of the place'.

The landscaping plan, subjected to international consultation, is now joined to the land management ordinance (POS: Plan d'Occupation des Sols).

referentiebeeld: bestaand bosje pijnbomen op de site
reference picture: existing pine grove on the site



principe van het landschapsplan
principle of the landscape plan

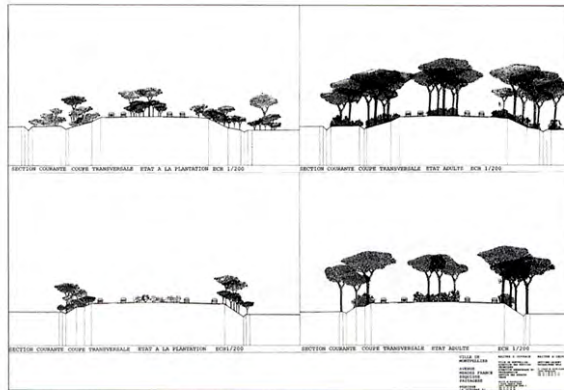


luchtfoto werf voor de aanplant
aerial photo of the construction site before planting

fotomontage project in volgroeide toestand
 photomontage of the project when fully-grown

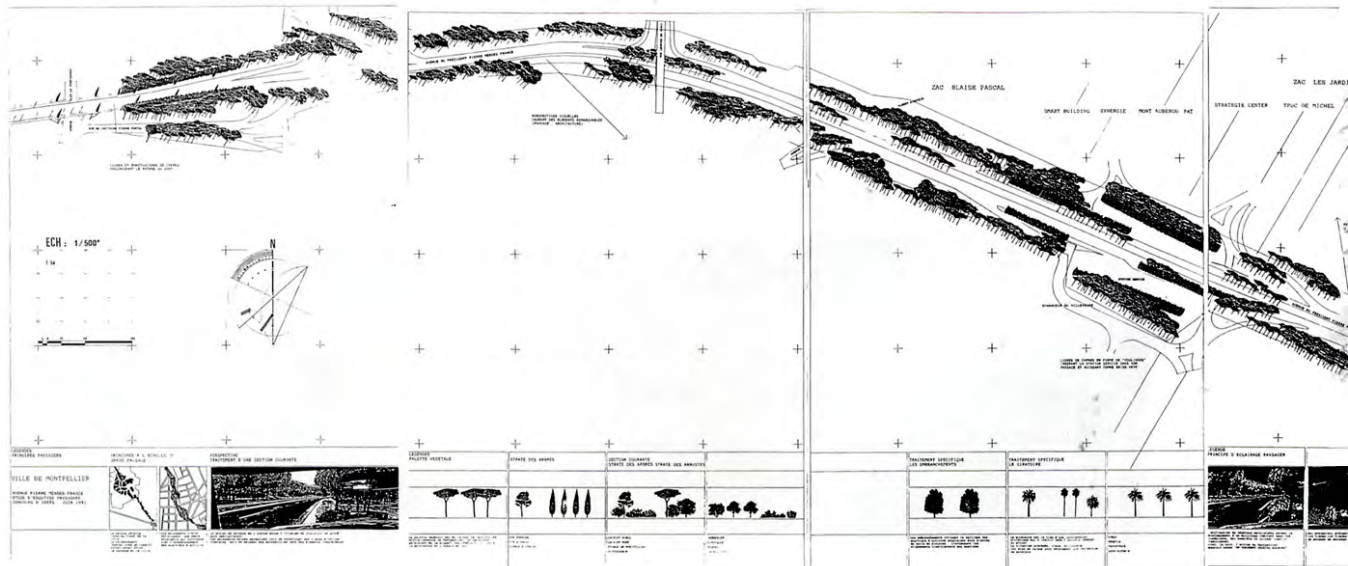


foto werf eerste fase
 photo of the construction site, first stage

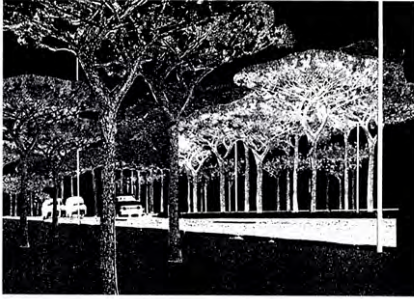


doorsnede met grootte planten bij aanplant
 cross-section with size plants at moment of planting

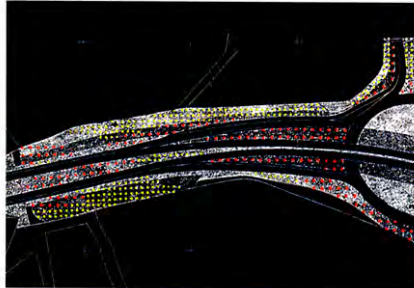
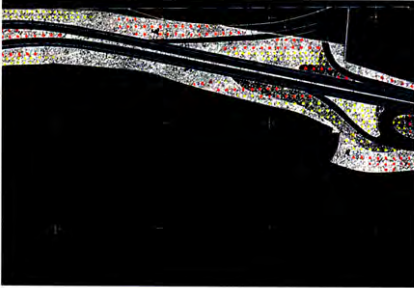
doorsnede planten in volgroeide toestand
 cross-section of fully-grown plants



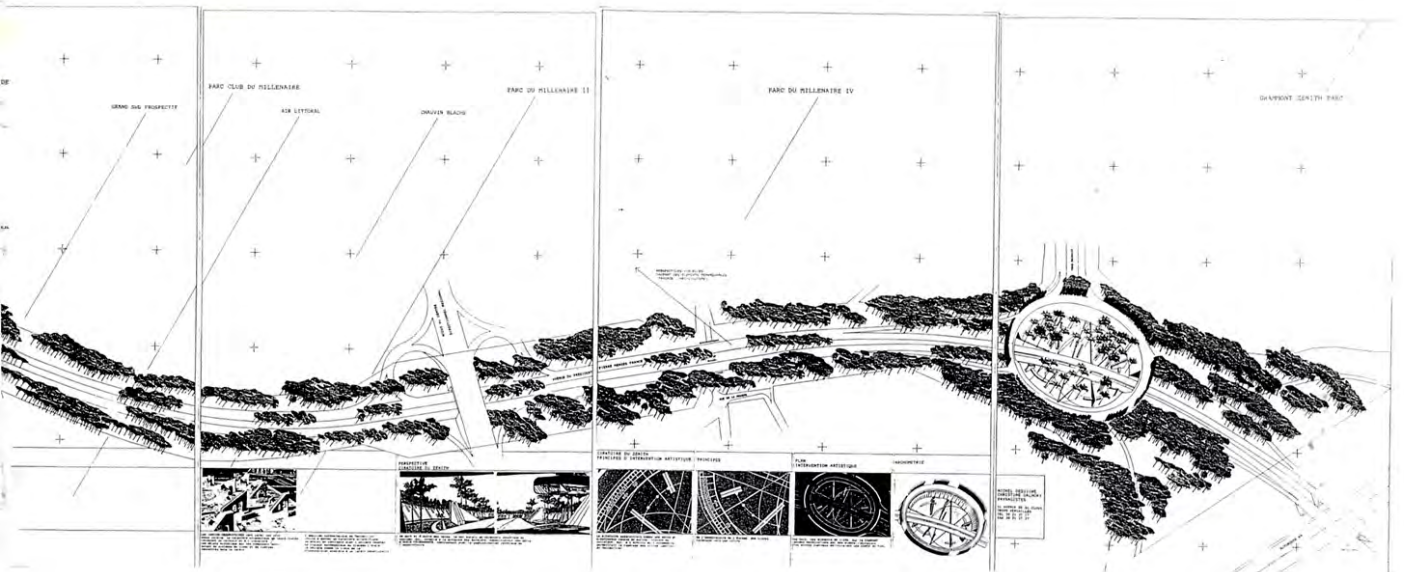
axonometrie Avenue Pierre Mendès-France; positionering bosjes in functie van zichten en perspectieven in het landschap
 axonometric view of the Avenue Pierre Mendès-France; siting of groves is determined by views and vistas in the landscape



nachtsfeer
nocturnal atmosphere



aanplantingsplan met drie soorten boomgrootte
planting plan with trees in three size categories



Heraanleg van de oevers van de Saône

Lyon, Quai Carrié, 1992 - Ile Barbe, 1994

De stad Lyon gaf ons in 1992 opdracht voor de aanleg van het Barbe-eiland dat stroomopwaarts van de stad op de Saône ligt. Deze gevoelige plaats, die onder streng toezicht staat van de Monuments Historiques (Monumentenzorg) en van de Commission des Sites (Commissie voor Landschappen), is gelegen in een oude wijk met een oud klooster en zeer mooie renaissance-gebouwen. Ons werd gevraagd om enerzijds een van de oevers van het eiland Barbe, die sterk was geërodeerd, te herstellen en te versterken, en anderzijds om een ontwerp te maken voor de reconstructie van de wandelkaaien die erg bouwvallig waren geworden (Quai Carrié).

Nadat de dragende gedeelten, die onder water liggen, verstevigd waren, moesten wij deze oevers terug een eigen persoonlijkheid geven. Puttend uit het architecturale en natuurlijke patrimonium van deze plaats, vonden wij twee betekenisvolle aspecten waarop wij ons ontwerp zouden baseren: de renaissance-muren die hier en daar langs de oevers van de Saône uit het water oprijzen en die tegenover het eiland liggen, én de natuurlijke toevoer van breuksteen die karakteristiek is voor dit gedeelte van de rivier.

Wij kozen voor eenvoud en bouwden betonnen muren die nadien bedekt werden met een stenen stapelmuur, waardoor de expliciete kant van de constructie benadrukt werd. De breuksteenstorting vergde meer werk; ook al was het noodzakelijk om extra stenen aan te voeren, dan moest het toch mogelijk blijven de alluviale structuren die natuurlijk ontstaan te reproduceren. Het uiteindelijke resultaat bleek positief, want het publiek heeft voortaan weer toegang tot het water en kan zich weer vermaken op de oevers van de rivier. Dat was voordien onmogelijk. De kade, waarop de drankgelegenheden worden opgetrokken waar de bewoners van Lyon mekaar weer kunnen ontmoeten, overstroomt regelmatig. Het is een eenvoudige structuur, opgetrokken uit metaal én bedekt met eikehout. Deze kade die gedeeltelijk over het water steekt, biedt een panorama op de stad Lyon en creëert nieuwe gewoonten en gezichtshoeken.

De kades zelf zijn gefragmenteerd om elke monotonie te vermijden. De natuurlijke vegetatie bleef behouden: wilgen, elzen, populieren, platanen,... Geen nieuwe soorten, maar een beter georganiseerde natuur, beter verdeeld en dichter begroeid. Dit op het eerste gezicht eenvoudige ontwerp is grondig doordacht en zeer zorgvuldig uitgewerkt. De opdracht was immers de geest van de plek te behouden en tegelijkertijd het comfort van de gebruikers en vooral de mogelijkheden om te genieten van het Barbe-eiland aanzienlijk te verbeteren.

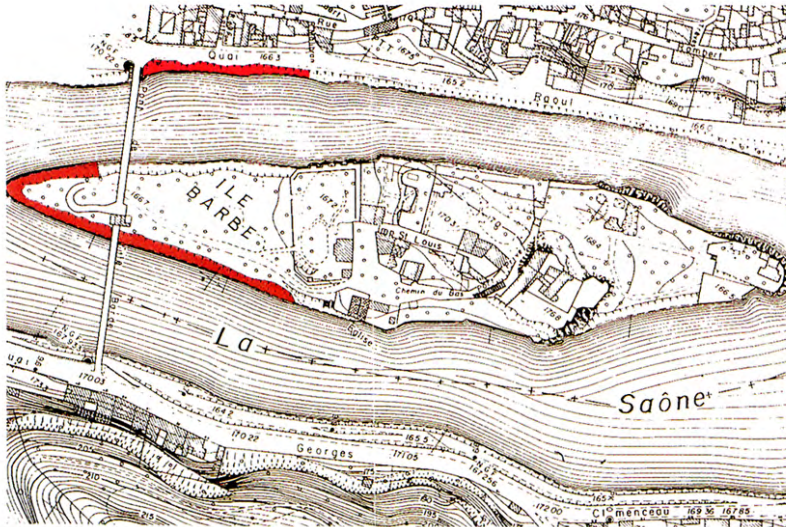
Reconstruction of the shores of the river Saône

Lyon, Quay Carrié, 1992 - Island Barbe, 1994

This project, which was commissioned in 1992 by the city of Lyons, concerns the Ile Barbe, an island in the river Saône, upstream from the city. This island, which is under the strict control of the Historical Monuments Department - Landscape Commission -, is a sensitive place: it is located in an ancient neighbourhood and is home to some remarkable Renaissance monuments, one of them an abbey. The problem we had to face was, on the one hand, the consolidation and repairing of one of the shores (which was extremely eroded) and, on the other hand, a project for renovating the seriously run-down riverside inns (Quai Carrié). Once the underwater supports had been reinforced, the next task at hand was to return to those shores an individual personality.

By resorting to the architectural and natural patrimony of this site, we identified two significant aspects on which to base our creation: the Renaissance walls that rise out of the Saône here and there on both of the shores facing the island, and the natural rubble that is typical of this part of the river. We opted for simplicity and designed concrete walls which we covered with dry stones, thereby alluding to the explicit component of this construction.

The rubble demands rather more work and, if it proves necessary to order stones specially, one still had to be able to reproduce the structures naturally created by alluvions. But the result appears to be positive, since the public can now have access to the water and enjoy once more life on the shore, something which had become impossible. Often flooded, the quayside which is meant to be occupied by riverside inns where the Lyonnais meet, was designed as simple oak-covered metal architecture. This quay, which partly extends over the water, offers a panorama over the city of Lyons and creates new habits and vistas. In order to avoid monotony, the quaysides themselves have been fragmented. The natural vegetation has been retained: willows, alders, poplars, plane trees... no new species, but a better organized, more ordered and fuller nature. This programme, although simple, is nevertheless well-crafted and perfectly chiselled. The challenge here was to preserve the spirit of the place and, at the same time, to considerably improve the users' comfort and, most importantly, the way in which the Ile Barbe was to be enjoyed.



site plan met kaai Carrié en Ile Barbe
plan of the site with Carrié quayside and Ile Barbe



luchtfoto van de site
aerial photo of the site

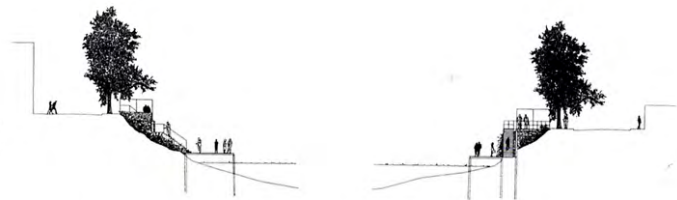


overstroombare houten kaai
floodable wooden quayside

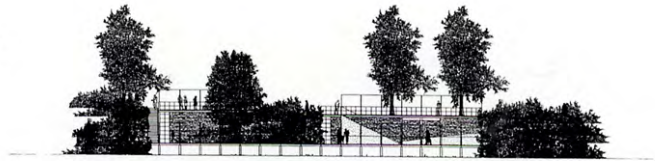


hoge stenen terrassen tegenover de historische muren van Ile Barbe
high stone terraces opposite the historical walls of the Ile Barbe

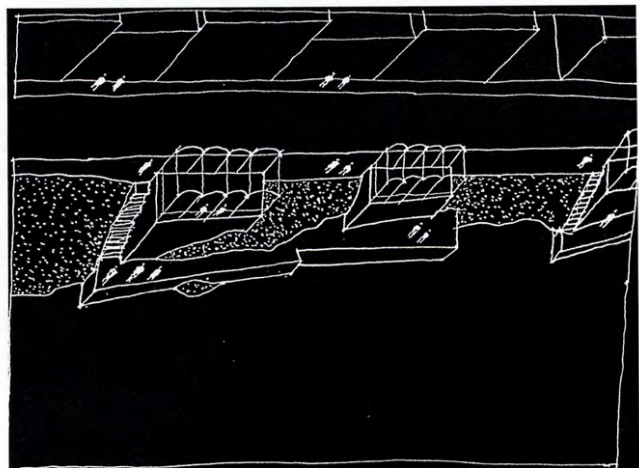
doorsnede stenen en houten terras
cross-section of the stone and wooden terraces



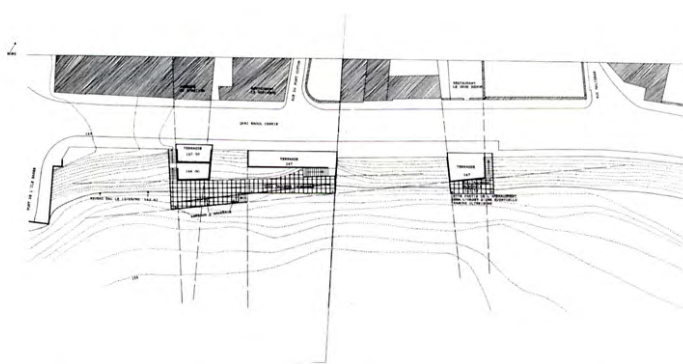
opstand terrassen
elevation of terraces



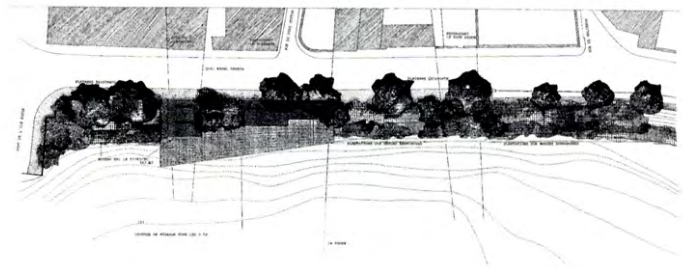
ontwerpschets terras
design sketch of terrace



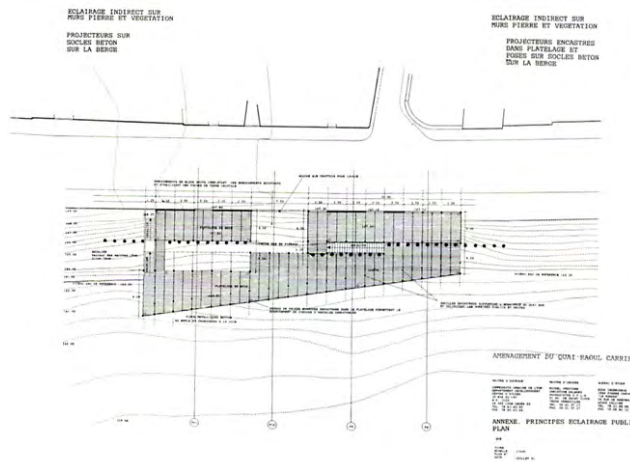
detail hoog stenen terras
 detail of high stone terrace



globaal plan zonder bomen
 overall plan without trees



globaal plan met bomen
 overall plan with trees



detail terrassen
 detail of terraces



zicht op de site tijdens de werf
view of the site during construction



zicht in de steengroeve, proefopstelling
view into the quarry, trial arrangement



opstand
elevation



zicht op de werf voor de aanplant
view of the site before planting



zicht op de werf,
artificiële en
natuurlijke rotsen van
het eiland



view of the site,
artificial and natural
rocks on the island

IMAGE DE REFERENCE ILE BARBE
ENROCHEMENTS



proefopstelling in de steengroeve
trial arrangement in the quarry

analyse, de lectuur van de bestaande elementen
analysis, a reading of the existing elements

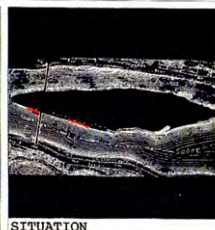


IMAGE DE REFERENCE ILE BARBE
ENROCHEMENTS

SITUATION



zicht op aanleg van nieuwe natuurlijke
toegang tot rivier
view of the arrangement of new access to
the river

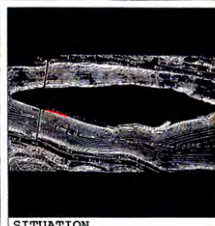
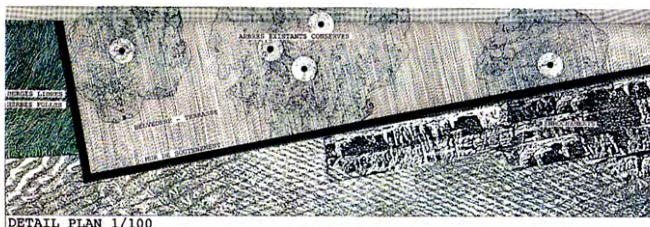


IMAGE DE REFERENCE ILE BARBE
BELVEDERE

SITUATION

Ontwikkelingsmethode voor het landschap van de baai van Le Hourdel

Cayeux-sur-mer, 1993

De baai van de Somme: dat is het platteland, het strand met grote banken van keien afkomstig van de rotskusten rond Etretat, én een reeks van kleine platen die vertakt zijn als gebladerte en bij laag water een efficiënt systeem van waterstuwen vormen. Terwijl het grondgebied van Cayeux-sur-Mer zoals alle Franse gemeenten volledig verkaveld is, ontsnapte Le Hourdel aan de 'modernisering' en is het een ecologisch reservaat.

De industriële exploitatie van de keien beperkt de expansiemogelijkheden van dit dorp met zijn uitzonderlijke typologie, dat tot nog toe begrensd werd door de rechthoek van de dijk. Deze site, die in de zomer op chaotische wijze wordt overrompeld door auto's en kampeerwagens, hervindt aan het einde van het seizoen haar ongerepte charme.

Ons ontwerp voor de heraanleg dat zowel vernuftig als poëtisch wil zijn, baseert zich op de natuur en de natuurlijke hulpbronnen om het broze evenwicht te versterken. Wij willen de aanwezigheid van de steengroeve voor de keienwinning, die momenteel het uitzicht heeft van een banale werf, optimaliseren. De exploitanten van de steengroeve hebben zich bereid verklaard om op termijn de gedolven putten te veranderen in waterplassen, door de landtongen met keien te gebruiken om het ongerepte karakter van de site te herstellen.

Voor het ogenblik stellen wij voor om dit landschap een eigen karakter te geven door de produktie anders te organiseren en de machines zo op te stellen dat de steengroeve een even sterk beeld oproept als de rijen kranen op een havenkade. Voor de uitbouw van de hele infrastructuur zouden keien moeten worden gebruikt in al hun toepassingen: cyclopenbeton, keien verwerkt tot vloer-tegels, muren, ...

Om de onvermijdelijke toeristische groei in de hand te houden willen wij binnen de baai de jachthaven vergroten door het bestaande systeem van kanalen en afwateringsbekkens te reproduceren en uit te bouwen. Wij willen dit unieke systeem van stuwbeekken, dat zich in de loop van de tijd spontaan heeft vertakt, nabootsen. Een ander probleem was het in de hand houden van de bouwactiviteiten. Om te vermijden dat het bescheiden dorp in de toekomst ongebreideld zou uitbreiden door verkavelingen stellen wij voor om de bepalingen van het Plan d'Occupation des Sols (Bijzonder plan van aanleg) aan te passen en de bouw van nieuwe huizen te beperken tot de baai, maar op het

Landscape development for the bay of Le Hourdel

Cayeux-sur-mer, 1993

It's the flat land, the Somme bay, the beach of large pebble-banks washed ashore from the Etretat coast, and a whole series of small sandbanks which spread like foliage and, at low tide, form an efficient water-damming system. Whereas the neighbouring borough of Cayeux-sur-Mer is, like all boroughs in France, saturated with building lots, Le Hourdel has managed to escape 'modernization' and remains an ecological reserve.

A small stone quarry limits the potential expansion of a village which presents an exceptional typology, hitherto contained by the rectangular sea-wall. During the summer, this site falls victim to an anarchic invasion by automobiles and camping-cars, but regains its savage charm once the tourist season nears its end.

We devised a clever and poetic project, which rests on the nature and resources of this site and reinforces its fragile equilibrium. We took advantage of the presence of the stone quarry, which at present looks more like a banal building yard. It seems that as a matter of long-term policy, the management of the quarry have committed themselves to turning the hollowed-out areas into lakes, using stone in order to reconstruct the site's savage character.

Right now, we propose to make this landscape conspicuous by reorganizing its production and giving a prominent role to the machines, so that the quarry would become as strongly evocative as the rows of cranes on a sea-wharf. We suggest that all infrastructures should use stones in all their forms: concrete in large blocks, floors made of sawn stones, walls, etc.

In order to control the inevitable expansion of tourism, we would like, within the bay, to enlarge the marina: this would be done by reproducing and amplifying the existing system, which functions on the base of a canal and a reservoir. We wish to copy this unique system of reservoirs, which has branched out over the ages. In order to avoid that, in the future, this modest village would become disintegrated into so many housing lots, we suggested a modification to the prevailing POS (Plan d'Occupation des Sols - Local Development Plan) rules, and to establish guidelines for future constructions in the bay area, but on the shore. Thus,

water. Houten huisjes worden op pontons gemonteerd, naar het voorbeeld van Noorse dorpen.

Momenteel wordt een eerste deel van werken uitgevoerd, geraamd op 10 miljoen Franse frank. Het gaat om de heraanleg van straten en openbare ruimten van het bestaande gehucht waar vooral vissers wonen. Een nieuwe bestrating met uit keien samengestelde tegels, die samen met de mensen van de steengroeve werden ontworpen, moet zorgen voor een herwaardering van het dorp. Door de openbare ruimten aan te passen, willen wij een hiërarchie aanbrengen en zorgen voor een heroriëntering. Wij willen met ons werk het beeld van dit gedeelte van het territorium versterken. Houten elementen vervolledigen de bestrating. Het wilde parkeren vlak bij zee moet worden verboden en er moeten 'parkingbossen voor het seizoen' worden aangelegd in het landbouwgebied. De baai van de Somme strekt zich zeven kilometer landinwaarts uit. Wij zijn er ons van bewust dat we, om onze atypische en veel tijd vergende voorstellen uit te kunnen voeren in een dergelijk uitgestrekt gebied, op de medewerking moeten kunnen rekenen van alle betrokkenen. De Direction Départementale de l'Équipement (Departementaal bestuur van inrichting) dat ons in eerste instantie heeft aangezocht, heeft daartoe een comité van toezicht opgericht dat moet waken over de correcte uitvoering van het project dat "aan het hele gebied opnieuw een eigen karakter en betekenis wil verlenen."

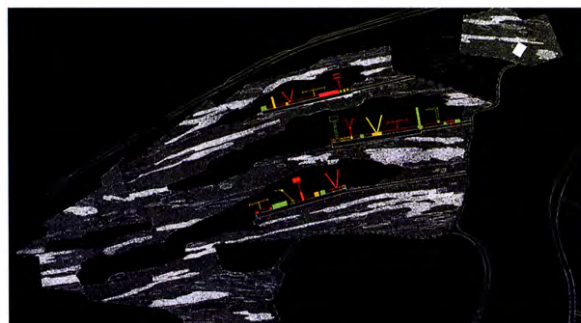
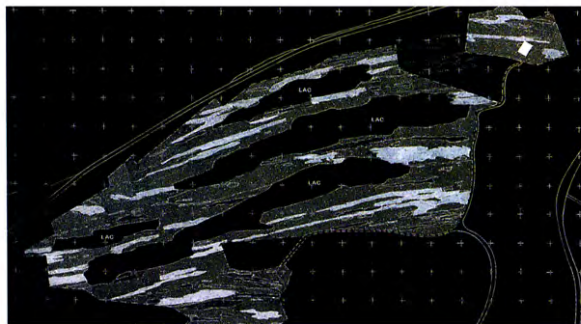
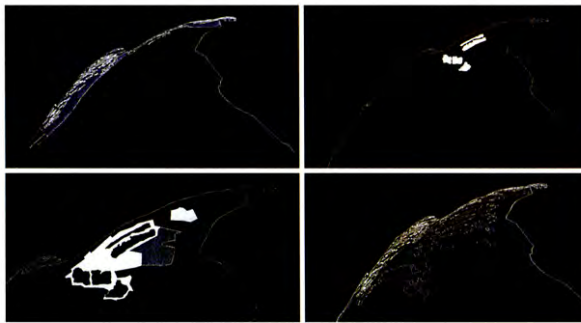
housing lots would be built on piers, as is done, for instance, in Norwegian villages. Right now, a sum of ten million francs has been allotted for the first part of the works. These concern a first operation for treating the public spaces in the existing hamlet, where most of the inhabitants are fishermen. A new road surface, consisting of pebbles and designed together with the quarryers, is meant to redefine the place. By working on the public space, we hierarchize and reorient. Our aim is to strengthen the image of this part of the area. Elements in wood will help to stabilize the ground. Unauthorized parking by the sea should be strictly forbidden, but, during the tourist season, temporary parking lots could be organized on fallow agricultural plots. The Somme bay extends seven kilometres inland. We know well enough how much our proposal (so atypical and which will take a long time before it is fully implemented), applied to such a vast expanse, needs the fullest support on the part of all concerned. The DDE - Direction départementale de l'Équipement - (the department's infrastructural authority), which initiated this consultation, has therefore established a steering committee, whose task it is to make sure that this project will be respected - a project which 'aims to restore meaning to the whole of this area'.

beheersing van een landschap met steengroeven
control of a landscape with quarries

de actuele uitbating gebeurt volgens een
geometrie die los staat van de natuurlijke
gelaagdheid van het gesteente
the present exploitation takes place along
lines unconnected to the natural rock strata

de uitbating in het project gebeurt volgens
de natuurlijke gelaagdheid van het gesteente
in the project, exploitation takes place in
accordance with the natural rock strata

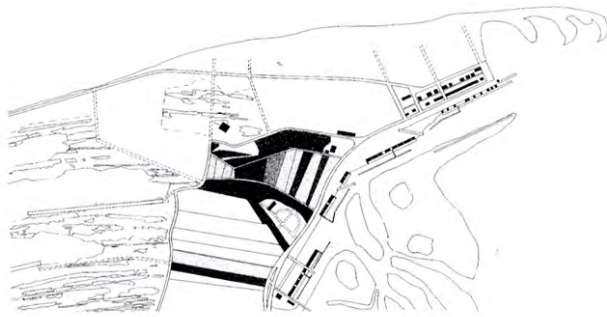
exploitatiekranen gekleurd als havenkranen
cranes coloured like dock cranes



het project voorziet het gebruik van keien voor
de inrichting van de openbare ruimte
the project proposes the use of boulders for the
design of the public space

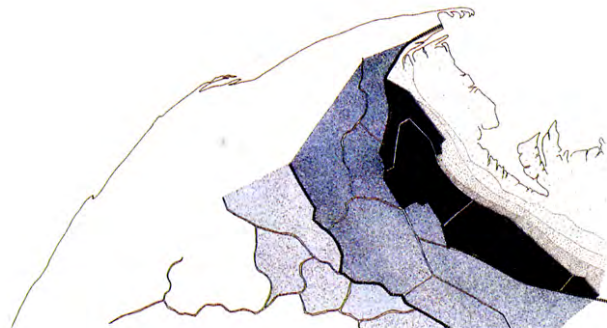


luchtfoto's site met breekbaar evenwicht tussen de natuurlijke mechanismen
aerial photos of the site with a fragile balance between the natural mechanisms

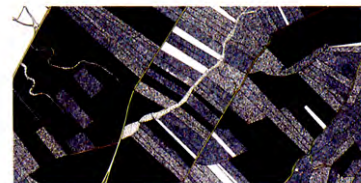
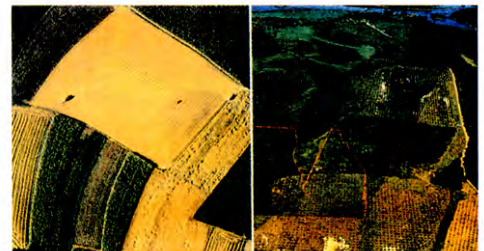


nieuwe perceelindeling
new division of plots

parkings in weiden tussen beboste percelen
car parks in meadows between wooded plots



referentiebeelden parking
reference pictures car park



analyse van de perceelindeling
analysis of the plot division



referentiebeeld: haven in Noorwegen
reference picture: port in Norway



1

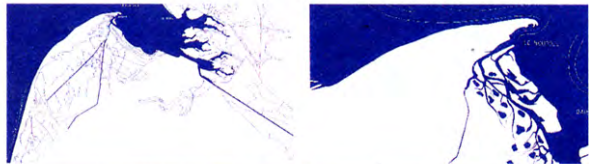
reorganisatie van het water
water control

1, 2 om de overstroming in de baai tegen te gaan worden 'trossen' vijvers gegraven die verbonden zijn met organisch gevormde kanaaltjes

in order to combat flooding in the bay, 'bunches' of lakes are dug, linked to naturally-shaped channels

3, 4 heraanleg systeem van vijvers en organisch gevormde kanalen voor aanleg haven

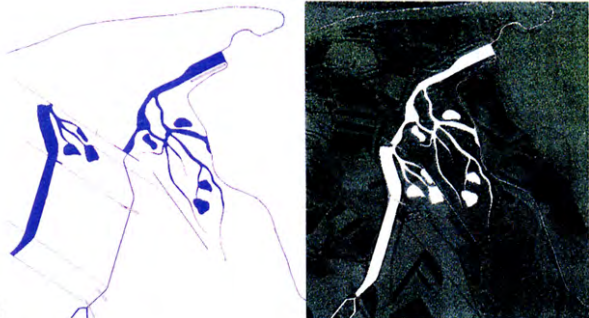
re-laying of the system of lakes and naturally-shaped channels for the construction of the harbour



2

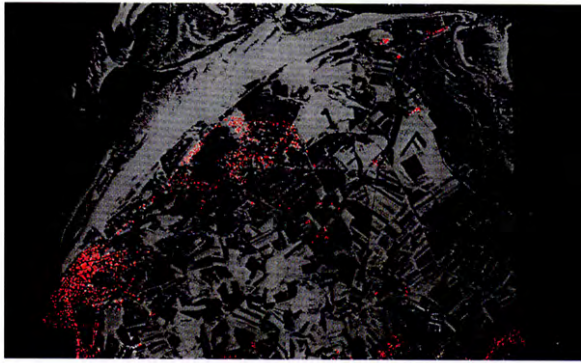


3

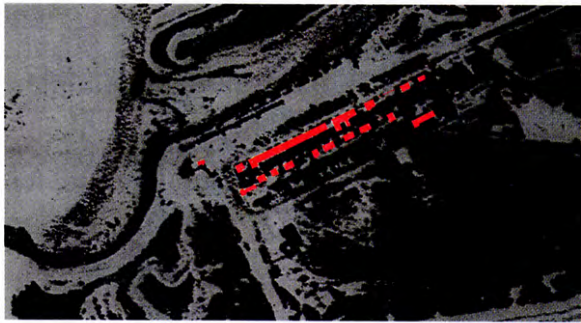


4

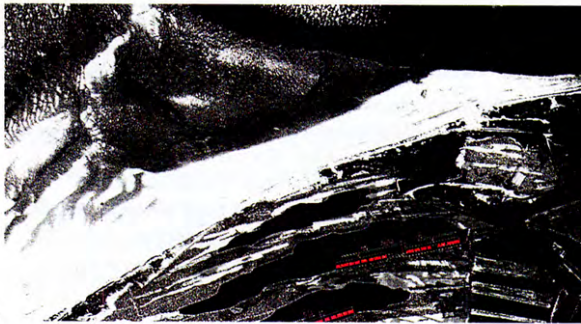




1



2



3



4



referentiebeeld: constructie op pontons in Noorwegen
reference picture: pier construction in Norway

ontwikkeling gebouwen
development of buildings

- 1 actuele verspreide stedelijke ontwikkeling
current scattered urban development
- 2 traditionele inrichting vissersdorpen langs dijken
traditional layout of fishermen's villages along the dykes
- 3, 4 heraanleg van de typologie van het 'dorp langs dijk'
op pontons in de oude groeven en in de nieuwe haven
recreation of the 'village along the dyke' typology on piers in the old quarries and in the new harbour

**Aanleg van het landschap tijdens de constructie van de viaduct
Millau, wedstrijdontwerp 1994**

Het bestaande landschap

Specifiek aan deze site is dat het landbouwgebied betreft, meer bepaald een coulisselandschap met indelingen van klein formaat. De lappen grond zijn omheind door hagen die de percelen grafisch ritmeren. Deze geometrische uitsnijdingen interfereren met de onregelmatigheden van het reliëf. Dat resulteert in een tekening met eigenaardige hoekstanden.

Zoals in vele landbouwgebieden zijn de hagen dikwijls verdwenen of zeer oud. Nochtans zijn hun sporen nog zichtbaar op luchtfoto's. Alleen de helling op het steilste gedeelte van de noordelijke oever is niet versneden tot landbouwgrond en is bedekt met een soort dicht struikgewas.

Het bouwterrein

De werfinstallaties vereisen grote opslagruimten, circulatieroutes en de nodige werkruimte rondom de voet van elke pijler. Onze opdracht bestaat er vooral in het landschap gedurende de bouwperiode te beschermen en de technische installaties in het coulisselandschap in te passen.

Een arbitraire ingreep, zoals bijvoorbeeld het vrijmaken van een rechthoekige strook aan de voet van de viaduct, zelfs over een kleine oppervlakte, zou het grafische evenwicht van dit landschap onherroepelijk verstoren. Wij stellen voor om de landbouwpercelen te respecteren bij de afbakening van de werkruimten: de percelen en de hagen die ze omheinen determineren de werkopervlakken en de trajecten voor de circulatie. Op die manier is de werf op een natuurlijke manier in het landschap geïntegreerd.

Op de noordelijke flank zijn het de wegen die haar doorkruisen die de interventiezone begrenzen. Net als de hagen spelen deze paden in dit project de rol van 'scheuringsnaden' of natuurlijke littekens van het landschap waartussen het werk kan plaatsgrijpen.

De metamorfosen van het landschap

De bestaande hagen worden in grote mate dikker gemaakt door een complementaire snelgroeïende beplanting. Het weefsel van deze hagen wordt vervolledigd om een visuele bescherming te vormen rond de omheinde stukken grond.

Bij deze aanplantingen en herbepanting wordt volop rekening gehouden met de ervaringen die werden opgedaan bij de herwaarderding van de coulissenhagen na de grote herverkavelingsacties. Het Institut pour le Développement Forestier (Instituut voor Bosbeheer) bijvoorbeeld heeft een methode ontwikkeld waarbij voor elke specifieke situatie een mengeling van complementaire

**Temporary arrangement of the landscape
during the construction of the viaduct
Millau, competition 1994**

The existing landscape

What is specific about this site is its agricultural character, more precisely the existence of small enclosed field landscapes. The enclosures are surrounded by hedges, which makes for a graphic reading of the way the land is divided. These geometrical subdivisions combined with the steep slopes result in a pattern of bizarre and irregular angles. As is the case in many agricultural regions, the hedges have often disappeared or grown old. Nevertheless, the traces they have left can still be seen on aerial photographs. Only the hillock on the North side, on its steepest part, has so far been spared by horticultural fragmentation. It is covered by a kind of scrub.

The construction site

The construction site require large storage spaces, vehicle routes and the necessary working space around the foot of each pillar. The task here is to protect the landscape during the period of construction and to fit the technical installations into the natural screening of the landscape. An arbitrary change, a rectangular strip at the foot of the viaduct for instance, even on a minimal area, would irreversibly destroy the graphic pattern of the landscape. We therefore propose to respect the agricultural division of the land in lots so as to define the work areas: the land plots and their hedges determine the surfaces and the routes. The construction site is so naturally integrated into the landscape. As far as the North hillock is concerned, the intervention zone is delimited by the tracks that run through it. As is the case with the hedges, these paths act, in this project, as the landscape's 'fissuring joints' or, to put it differently, as natural scars between which the operations can take place.

The landscape's metamorphoses

The existing hedges are largely thickened with additional quick-growing planting. The fabric of these is completed so as to form visual screens which protect the enclosures. These plantings and replantings will take into account the experience of reassessing boscage hedges which took place following important land-regrouping actions. The Institute of Forest Development, for instance, has developed methods which make it possible, for every specific situation, to come up with a

plantesoorten wordt samengesteld. Deze soorten worden aangeplant volgens een systeem dat noch onderhoud, noch besproeiing vergt en waarbij wordt ingespeeld op verschillende groeisnelheden: de snelgroeïende soorten creëren een beschermend milieu waarin de traaggroeïende soorten nog trager groeien. Deze laatste overleven de eerste waarvan de levensduur beperkt is, zodat de duurzaamheid van de begroeiing verzekerd is.

De grond tussen de omheiningen wordt uitgegraven en gestockeerd om de funderingswerken uit te kunnen voeren. Dit is mogelijk omdat de afmeting van de percelen die wij hebben uitgekozen, groter is dan wat strikt noodzakelijk is voor de werken. Op die manier is binnen elke omheining ongeveer twee derde van het oppervlak beschikbaar voor de werken en het opslaan van de werktuigen, en een derde voor het opslaan van de teelaarde: deze laatste oppervlakte moet inderdaad groot genoeg zijn om de laag aarde zo dun mogelijk te kunnen houden zodat de biologische processen verdergezet worden en de vruchtbaarheid van de grond behouden blijft. Deze lokale opslagmethode voorkomt de vermenging van de verschillende soorten aarde en behoudt zodoende de specificiteiten van de voedingsbodem van elk onderdeel van het landschap.

De circulatiewegen van de werf worden aangelegd langs de percelen, verborgen door de hagen die in dit geval langs weerszijden van de paden eens zo dik zijn gemaakt. Deze tracés lopen grotendeels langs de oude paden, om nieuwe littekens te vermijden. Ook de aarde van de beddingen van deze pisten is uitgegraven en de funderingen ervan bestaan uit een 'netweefsel' in nylon. Deze roosters verdelen het gewicht en zijn licht en makkelijk te verwijderen en daarom te verkiezen boven grove en vaak definitieve wegdekversterkingen.

Het afvloeiingswater wordt gekanaliseerd in de greppels die langs de percelen lopen en die zorgen voor de irrigatie van de nieuw aangeplante hagen. Dit zeer vertakte afwateringssysteem voorkomt de bodemuitholling en -uitloging die door de veranderingen in de hydrologie, die de werf met zich meebrengt, zouden kunnen optreden.

De geleidelijke terugtrekking van de werf

Naarmate de pijlers afgewerkt zijn, worden de omheinde stukken ontruimd en wordt het landschap in zijn oorspronkelijke staat hersteld. De teelaarde wordt in opeenvolgende lagen terug uitgespreid. Door de visuele bescherming die de hagen bieden, kan deze operatie worden uitgesteld tot het meest gunstige moment zich voordoet: wanneer men dit doet tijdens perioden van zware regenval gebeurt het vaak dat de grond onherroepelijk wordt vernietigd

well-defined combination of plant species. These species are put into place with techniques requiring neither upkeep nor watering, and using relays: the rapid-growth varieties constitute a protective environment in which slow-growth varieties develop at a slower pace. These last varieties outlast the first ones, which have only a limited life-span, and ensure the plantation's perpetuation.

Between the enclosures, the soil is excavated and stocked in order for the foundation works to take place. This is made possible by the dimension of the plots which we have already identified, and which goes beyond what is specifically needed for the construction site. In each enclosure so about two thirds of the area are available for the works and for storing the equipment, the last third being used for stocking the soil. This latter area must indeed be large enough, so as to reduce thickness to a minimum and to maintain soil fertility by ensuring the continuation of biological exchange processes. This localized stocking system avoids the mixing of soils and therefore preserves the specific characters of the substratum of every point in the landscape. The construction site's tracks are traced along the plots, and are hidden by hedges which, in this case, are doubled on both sides of the tracks. These often follow old paths, so that no new scars are created. The earth is also scoured according to the gauge of the tracks, whose foundations are carried out by resorting to the technique of nylon 'geogrilles' (geotextile). The load is spread by using these lightweight and easily removable grilles rather than by crude and often permanent reinforcement of the road surface. The water that streams down is canalized by the ditches which run along the plots. This then makes for a correct irrigation of the newly planted hedges. This well-ramified draining network avoids the hollowing-out and washing of the soils to which the hydrological changes, linked to the building works, could lead.

Progressive withdrawal from the construction site

As the pillars are being completed, the enclosures are returned to the landscape. The soil is put back into place in successive layers. Thanks to the visual protection from which the enclosures benefit, it is possible to wait for the most favourable weather conditions. Indeed, soils are often irrevocably destroyed by erosion during rainy periods, which leads to sterile compacting. It then becomes possible to grow crops again

door bodemuitholling. Dat leidt tot steriele bodemverdichtingen. De landbouwpercelen kunnen dan terug worden bebouwd om zo hun oorspronkelijk karakter terug te vinden. Nochtans moet men rekening houden met het feit dat deze activiteit niet zou worden hernomen, bijvoorbeeld door de verkoop van percelen tijdens de werkzaamheden. In dat geval moet de morfologie van het landbouwperceel behouden blijven en het braakliggen vermeden worden. Grote aanplantingen van sierstruiken zouden dan de landbouwgewassen kunnen vervangen.

De natuurlijke vegetatie en de dichte begroeiing van de noordelijke flank daarentegen moet worden hersteld. Nadat de aarde terug over de bodem is verspreid, wordt woudvegetatie aangeplant binnen de omheiningen. In een eerste fase worden de hagen die werden geplant ten behoeve van de werf behouden om de aanplantingen van de woudvegetatie te beschermen. Wanneer deze voldoende ontwikkeld zijn, kunnen de hagen worden weggehaald om de helling in haar oorspronkelijke staat te herstellen.

Het landschap van de viaduct

De parkeerzones en belvédères die aan de viaduct voorafgaan, worden op een organische manier ingepast tussen de hagen van het coulisselandschap. Dit gebeurt volgens een systeem van substitutie: de vorm en de inplanting blijven behouden maar de aard van de inhoud verandert. De parkings, de dienstwegen, de rustplaatsen worden aangelegd tussen de hagen, het opgeslagen materieel wordt gecamoufleerd binnen de omheiningen.

De aangeplante soorten zijn dezelfde als die van het vroegere platteland, de schaal wordt behouden.

De greppels onderaan de hagen vangen het afvloeiingswater op en zouden ook een irrigatienetwerk kunnen vormen. Het water van de viaduct zou immers opgeslagen kunnen worden in een bekken ten noorden van het bouwwerk om het water zo langzaam doorheen de greppels te herverdelen zodat de jonge aanplantingen bevoeid worden.

Het landschap van de vallei blijft in zijn geheel gerespecteerd en behoudt zijn grafische eigenheid. Nochtans is het karakter ervan discreet gemetamorfoseerd: de hagen zijn weelderiger, de oppervlakken waarvan de aarde werd omgespit zijn vruchtbaarder en de jonge bosaanplantingen zijn krachtiger. De vormen zijn identiek, maar de kleuren en texturen lijken gereactiveerd, alsof de viaduct als de zon over dit landschap schijnt. De site hervindt haar authenticiteit, maar de geschiedenis van de werf heeft er subtiel haar sporen in gegrift: een deel van het terrein dat feller van kleur en lichter is, bewaart de herinnering eraan.

on the agricultural plots, which are now returned to their original condition. One must nevertheless take into account the possibility that this activity may not be resumed, due, for instance, to the acquisition of plots during the building process. In this case, it is important to preserve the morphology of the agricultural plots and to avoid its lying fallow. Large carpets of ornamental shrubbery could then be substituted for production fields. The North hillside must however recover its natural vegetation and its scrubby appearance. Once the soils have been put back into place, woodland vegetation is planted within the enclosures. To begin with, the boscaje that were planted to serve the construction site's needs are kept, since they secure the protection of forest plants. Once those plants have sufficiently developed, however, it should be possible to remove the hedges so as to restore the hillside back to its original scale.

The viaduct's landscape

The service areas and viewpoints that precede the viaduct are located originally between the hedges of this spurred landscape. This is a mechanism of substitution -i.e. form and place remain, whereas the nature of the contents is being modified. The car parks, the roads, the relaxation areas are now to be found between the hedges, the stocks of construction materials hidden in the enclosures.

The plant species are those of the pre-existing countryside, the scale being preserved.

The ditches at the foot of the hedges collect the overflow and could thus represent an irrigation network. The viaduct's water could be stocked in a basin at the northern end of the project, this water being then slowly redirected along the ditches to irrigate the young plants.

The general landscape of the valley thus respectfully recovers its original forms as well as the specificity of its graphic patterns.

Nevertheless, its nature has been discreetly transformed. The hedges are now more bountiful, the areas where the earth has been reworked are more fertile, and the young afforestations more vigorous. The forms are identical, though the colours and textures seem to have been reactivated, as if the viaduct were shining all over the landscape. The area regains its authenticity, although the story of the construction site has been subtly written: a portion of territory -more coloured, more luminous- now carries this memory.



LE GRAND VIADUC DE MILLAU

1. ARCHITECTURE

Le viaduc de Millau est une œuvre architecturale et technique d'exception. Il s'agit d'un pont à piliers, conçu par Norman Foster et Sou Fujimoto, qui relie la ville de Millau à la vallée de la Garonne. Le pont est composé de six piliers de différentes hauteurs, ce qui permet de créer une structure équilibrée et harmonieuse.

Le pont est construit en acier et béton, et sa conception est basée sur des principes de stabilité et de résistance. Les piliers sont soutenus par des fondations profondes, ce qui permet de garantir la sécurité et la durabilité de l'ouvrage.

Le pont est également caractérisé par sa simplicité et son élégance. Les lignes droites et les formes géométriques simples créent une structure puissante et moderne.

Le pont est une œuvre d'art et d'ingénierie, qui a révolutionné le monde de la construction de ponts. Il est devenu un symbole de l'innovation et de la créativité humaine.

Le pont est également un exemple de l'importance de la coopération et de la collaboration entre les architectes et les ingénieurs.

Le pont est une œuvre qui a marqué l'histoire de la construction et qui continue d'inspirer les générations futures.

Le pont est une œuvre qui a changé la façon dont nous voyons le monde et qui a ouvert de nouvelles perspectives.

Le pont est une œuvre qui a été construite avec passion et dévouement, et qui est devenue un monument à l'humanité.

Le pont est une œuvre qui a été construite avec précision et rigueur, et qui est devenue un exemple de l'excellence technique.

Le pont est une œuvre qui a été construite avec créativité et imagination, et qui est devenue un symbole de l'innovation.

Le pont est une œuvre qui a été construite avec confiance et courage, et qui est devenue un exemple de la force humaine.

Le pont est une œuvre qui a été construite avec amour et respect, et qui est devenue un monument à la vie.

Le pont est une œuvre qui a été construite avec honneur et fierté, et qui est devenue un symbole de la grandeur humaine.

Le pont est une œuvre qui a été construite avec espoir et optimisme, et qui est devenue un exemple de la confiance en l'avenir.

Le pont est une œuvre qui a été construite avec persévérance et détermination, et qui est devenue un symbole de la force de la volonté.

Le pont est une œuvre qui a été construite avec patience et persévérance, et qui est devenue un exemple de la force du temps.

Le pont est une œuvre qui a été construite avec amour et respect, et qui est devenue un monument à la vie.

Le pont est une œuvre qui a été construite avec honneur et fierté, et qui est devenue un symbole de la grandeur humaine.

Le pont est une œuvre qui a été construite avec espoir et optimisme, et qui est devenue un exemple de la confiance en l'avenir.

Le pont est une œuvre qui a été construite avec persévérance et détermination, et qui est devenue un symbole de la force de la volonté.

Le pont est une œuvre qui a été construite avec patience et persévérance, et qui est devenue un exemple de la force du temps.

Le pont est une œuvre qui a été construite avec amour et respect, et qui est devenue un monument à la vie.

Le pont est une œuvre qui a été construite avec honneur et fierté, et qui est devenue un symbole de la grandeur humaine.

Le pont est une œuvre qui a été construite avec espoir et optimisme, et qui est devenue un exemple de la confiance en l'avenir.

Le pont est une œuvre qui a été construite avec persévérance et détermination, et qui est devenue un symbole de la force de la volonté.

Le pont est une œuvre qui a été construite avec patience et persévérance, et qui est devenue un exemple de la force du temps.

Le pont est une œuvre qui a été construite avec amour et respect, et qui est devenue un monument à la vie.

Le pont est une œuvre qui a été construite avec honneur et fierté, et qui est devenue un symbole de la grandeur humaine.



inplanting viaduct in agrarisch en braakliggend landschap
erection of viaduct in an agrarian and waste landscape

bestaande landschap
existing landscape



HAIE BOUAGÈRE
AVENUE VIADUC

territorium werf
area of construction site



PARCELLE AGRICOLE INTERIEURE AU TRIOLET
HAIE BOUAGÈRE
AVENUE VIADUC
LOCALISATION DES PILES DE VIADUCS

metamorfose van het landschap
metamorphosis of the landscape



AREE D'INTERVENTION (TERRE VÉGÉTALE - DÉTRUITE SOUS ET SURCÔUË)
HAIE BOUAGÈRE EXISTANTE RENFORCÉE
HAIE BOUAGÈRE NOUVELLE ET DÉTRUCTIONS DE CHANTIER
AVENUE VIADUC
PILE DE VIADUC EN CONSTRUCTION
VIADUC EN CONSTRUCTION

<p>1. LE PAYSAGE EXISTANT.</p> <p>La spécificité de ce site est son caractère agricole, et plus précisément l'existence d'un bocage de petites dimensions. Les enclos sont ceinturés par des haies qui donnent la lecture graphique du parcellaire. Ces découpages géométriques se superposent aux escarpements du relief pour donner un dessin aux angulations singulières.</p>	<p>2. LE TERRITOIRE DU CHANTIER.</p> <p>Les installations de chantier nécessitent de grandes aires de stockage, des pistes de circulation et des surfaces d'intervention au pied de chacune des piles. L'enjeu paysager de ce projet réside principalement dans la gestion de cette période et dans l'inscription des surfaces techniques dans le bocage. Un découpage arbitraire, comme par exemple une bande au pied du viaduc, même de surface minimale, détruirait d'une manière irréversible le graphisme de ce paysage. Nous proposons d'utiliser respectueusement le parcellaire agricole pour définir les aires de travail: Les parcelles et leurs haies déterminent les surfaces et les parcours.</p>	<p>3. LES METAMORPHOSES DU PAYSAGE.</p> <p>Les haies existantes sont très largement épaissies par des plantations complémentaires à développement rapide. Le tissu de ces haies est complété pour constituer des écrans visuels protégeant les enclos. Dans ces enclos, la terre végétale est retournée et stockée pour permettre les travaux de fondation. Les voies de chantier sont implantées le long des parcelles, dissimulées par les haies qui dans ce cas sont doublées de part et d'autre des pistes. Ces tracés empruntent souvent les anciennes sentes. Les eaux de ruissellement sont canalisées par les fossés qui longent les parcelles, assurant ainsi l'irrigation des haies nouvellement plantées.</p>
---	---	---

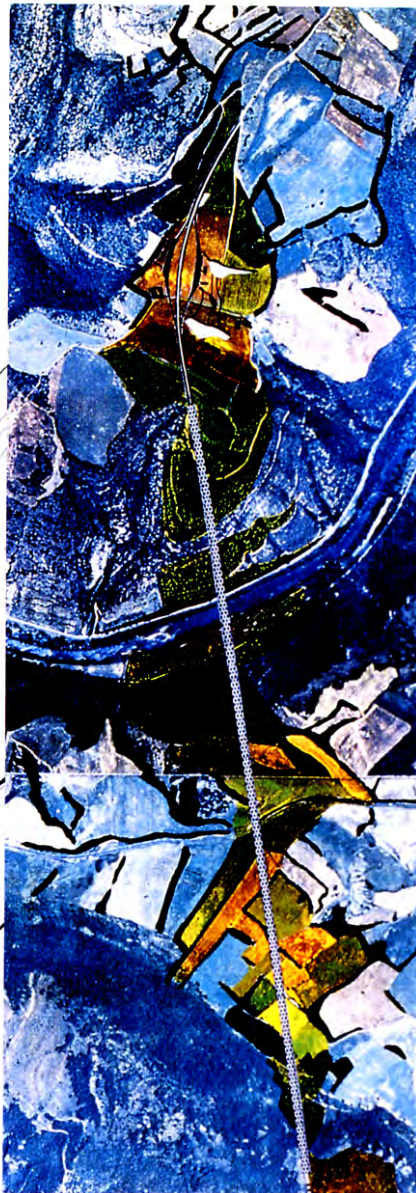
landbouwpercelen en grafische tekening
agricultural plots and diagram of the enclosed field landscape

in plaats van de werf te installeren volgens een technocratische rechthoek zal de vorm van de landbouwpercelen worden gevolgd
instead of setting the site in a technocratic rectangle, the form of the agricultural plots is followed

in de percelen wordt de onderliggende grond bewerkt en terug bedekt met de oorspronkelijke aarde, de wegen voor de werf lopen langs de hagen
in the parcels the subsoil is treated and recovered with the original earth, the site roads run alongside the hedges

progressieve terugtrekking van de werf
 progressive withdrawal of construction

het landschap van de viaduct
 the viaduct landscape



- AIRE D'INTERVENTION (TERRE VÉGÉTALE RETROUSSÉE ET STOCKÉE)
- PARCELLE AGRICOLE REMISE EN ETAT
- REPLANTATION DE MAGUÏS
- AIRES DE SERVICES AUTOUR/ENTRÉS
- HAIES BOISAGÈRES
- AXE DU VIADUC
- PILE
- VIADUC EN CONSTRUCTION

- PAYSAGE EXISTANT
- PAYSAGE RESTITUE
- AIRES DE SERVICES AUTOUR/ENTRÉS
- VIADUC

4. LE REPLI PROGRESSIF DU CHANTIER.

Au fur et à mesure de la réalisation des piles, les enclos sont restitués au paysage. La terre végétale est remise en place. Selon les situations, le sol est soit remis en culture, soit replanté en magueis par exemple sur le coteau Nord. Dans ce cas, les haies protègent la croissance des surfaces arbutives, mais seront supprimées à terme pour restituer le caractère sauvage du coteau.

5. LE PAYSAGE DU VIADUC.

Les aires de service et les belvédères qui précèdent le viaduc s'inscrivent naturellement dans le bocage de haies. Il s'agit d'un mécanisme de substitution: La forme et l'emplacement demeurent, mais la nature du contenu se transforme. Le paysage général retrouve respectivement ses formes originelles, et la singularité de ses graphismes. Cependant sa nature est subtilement métamorphosée: Les haies sont plus généreuses, les surfaces dont la terre a été travaillée sont plus fertiles et les boisements jeunes plus vigoureux. Les formes sont identiques, mais les couleurs et les textures semblent réactivées, comme si le viaduc rayonnait sur son paysage.

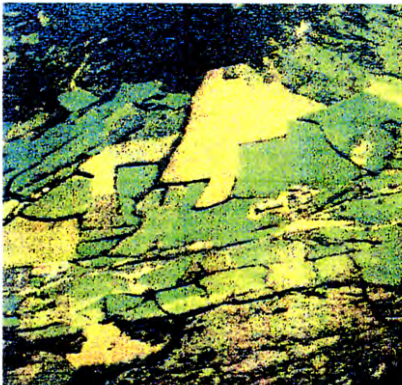
de aarde wordt terug in de juiste percelen
 aangebracht
 the soil is returned to its original plot

de percelen zijn heraanplant met krachtige en kleurige
 plantesoorten
 the plots are replanted with strong, colourful plant species

percelen en grafiek van agrarische vormen
plots and diagram of agrarian forms

de werkterreinen volgen de indeling van de
landbouwpercelen
the building sites follow the divisions of the
agricultural plots

de wegen van de werf worden verspreid in het
opgedeelde hagenlandschap
the site roads are distributed over the divided
hedged landscape



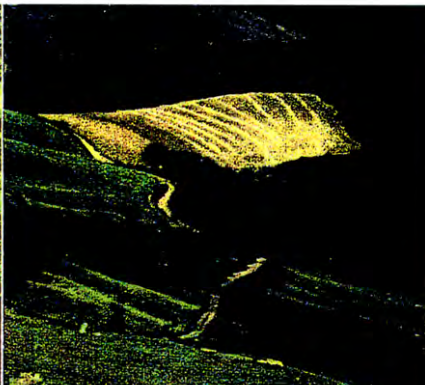
Le paysage de vallée, en contraste avec les sites des plateaux, irrites est marqué par son caractère agricole, et plus précisément par l'existence de haies à l'implant très graphique.



Les développements périmétriques du parcellaire agricole se superposent aux escarpements du relief pour donner un réseau aux singularités singulières.



Comme dans beaucoup de régions limitrophes, les haies ont souvent disparu, ou sont vieillissantes. Cependant leurs traces sont encore visibles sur les photographies aériennes.



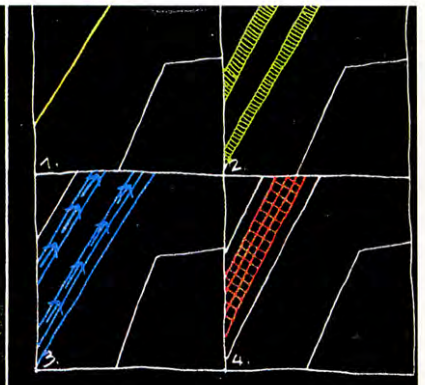
Nous proposons d'utiliser respectivement le parcellaire agricole pour définir les aires de travail. Les parcelles et leurs haies déterminent les surfaces et les réseaux. Le chantier se trouve ainsi naturellement intégré dans le paysage.



Tout comme les haies, les chemins qui parcourent le terrain Nord, jouent pour ce projet le rôle de "points de fissuration" du paysage, ou zones de cicatrices naturelles entre lesquelles les opérations peuvent avoir lieu.



Les aires de chantier suivent dans les crèches les surfaces qui ne sont pas utilisées pour les travaux de fondation, servent au stockage de la terre, opèrent l'image de référence.



INSERION DES VOIES DE CHANTIER DANS LE PAYSAGE
1. LIGNES DE PARCELLES EXISTANTES A L'ESTRIS DE HAIES
2. RESEAUX AGENCES DE CHANTIER
3. LIGNES DE PARCELLES EXISTANTES A L'ESTRIS DE HAIES
4. RESEAUX AGENCES DE CHANTIER



Les voies de chantier sont implantées le long des parcelles, dissimulées par les haies qui dans ce cas sont doublées de pins et d'autres espèces. Ces traces empruntent souvent les anciennes sentes, évitant ainsi l'apparition de nouvelles cicatrices.



INSTALLATION DE CHANTIER DANS LE PARCELLAIRE
1. LIGNES DE PARCELLES EXISTANTES A L'ESTRIS DE HAIES
2. RESEAUX AGENCES DE CHANTIER
3. LIGNES DE PARCELLES EXISTANTES A L'ESTRIS DE HAIES
4. RESEAUX AGENCES DE CHANTIER

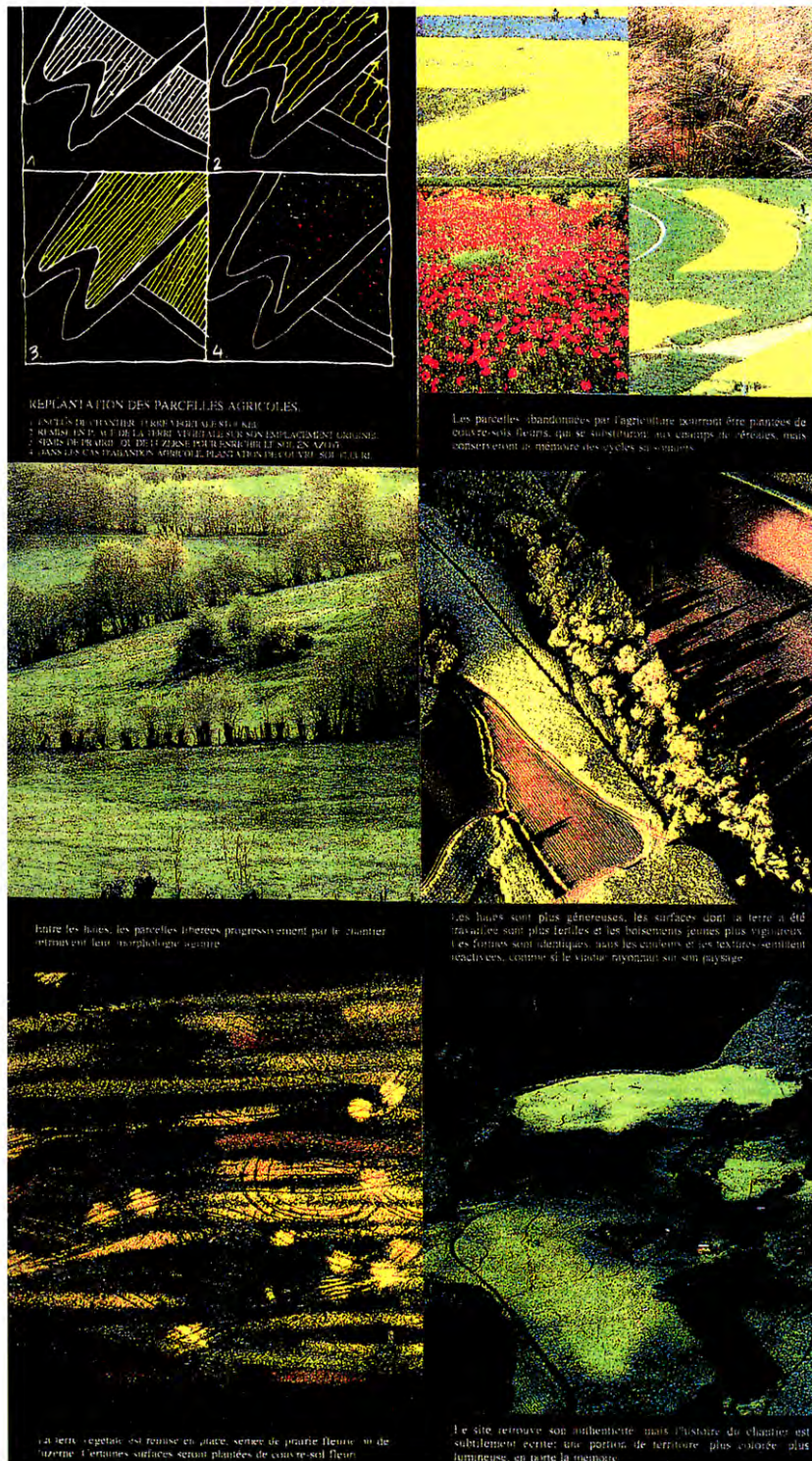
de hagen zijn meestal verdwenen, maar hun
sporen zijn nog zichtbaar
most of the hedges have gone, but there are
still visible traces of them

de wegen van de werf zijn verspreid door het
coulisselandschap van hagen
the site roads are distributed over the
landscape of fields enclosed by hedges

bewerking van de ondergrond en terugplaatsen van
oorspronkelijke aarde in de percelen
treatment of the subsoil and return of the original
soil to the plots

heraanplanting van de percelen na de werken
replanting of the plots after construction

de braakliggende percelen worden voorzien van bloemen, het
geheugen van de seizoenen wordt behouden
the waste plots are planted with flowers, so the memory of the
seasons is retained



de site hervindt haar authenticiteit, maar de
geschiedenis van de werf is leesbaar
the site regains its authenticity while the
history of the construction remains visible

op de teruggeplaatste aarde zijn
weidebloemen gezaaid
meadow flowers have been sown in the
returned soil

Credits

tuinen, plaatsen voor experimenten en prototypen

foto's/photos p. 180 boven: Gérard Dufresne

fabrieksgebouw Thomson, Saint-Quentin-en-Yvelinnes

opdrachtgever/client architect Renzo Piano en het bedrijf Thomson
ontwerp/design Desvigne & Dalnoky
foto's/photos Desvigne & Dalnoky

Avenue Pierre Mendès-France, Montpellier

opdrachtgever/client La Ville de Montpellier
ontwerp/design Desvigne & Dalnoky
foto's/photos Desvigne & Dalnoky

oevers van de Saône, Lyon

opdrachtgever/client La Ville de Lyon
ontwerp/design Desvigne & Dalnoky
foto's/photos Desvigne & Dalnoky

baai van Le Hourdel

opdrachtgever/client Direction Départementale de l'Équipement Maritime de la Somme
en la Ville de Cayeux-sur-mer
ontwerp/design Desvigne & Dalnoky
foto's/photos Desvigne & Dalnoky

viaduct van Millau

opdrachtgever/client architect Francis Soler
ontwerp/design Desvigne & Dalnoky
foto's/photos Desvigne & Dalnoky